

MAĞRACIK ÇEVRESİNDE YAPILAN 1966 YAZ MEVSİMİ KAZILARI VE YENİ BULUNTULAR

Dr. Enver BOSTANCI

Ankara Üniversitesi Paleoantropoloji Kürsüsü doçenti

Mağracık kazıları 1966 yılı Eylül ayında başlamış ve çevrede yeni paleolitik iskân yerleri bulmak içinde gayret edilmiştir. 1 Eylül 1966 da başlanan kazılara talebelerimden Ahmet Uzunoğlu ve Hikmet Gündüz katılmışlardır.

Mağracık kazıları Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Antrapoloji Bilimleri Araştırma Enstitüsünün yardımları sayesinde devam etmiştir. Bu vesile ile Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne ve Antrapoloji Bilimleri araştırma Enstitüsü Müdürlüğüne ve Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Profesörler kuruluna teşekkürlerimi kaydetmeyi bir vazife biliyorum.

MAĞRACIK ARAŞTIRMALARI¹

Merdivenli Mağara'da yapılan yeni kazılar

Mağracık Antakya Vilâyetinde Samandağ kazasına bağlı sahilde küçük bir köydür. Bu köy samandağ kaza merkezine 4,5 Km. mesafede eski Selevkeia şehrinin kenarında kurulmuştur. Mağracık köyünün arka tarafında, Musa dağının etekleri sayılan tepeler, üçüncü zaman Mio-

¹ Mağracık araştırmalarına ilk defa 1954 de başladım ve önce birinci mağarayı bulduktan sonra burada çok kıymetli hocam Ord. Prof. Dr. Muzaffer Şenyürek ile beraber kazılara devam ettik. Şenyürek ve Bostancı, 1958, Sa. 171 - 210; Şenyürek ve Bostancı 1958, Sa. 147 - 169. Birinci mağara önce kazıldığı için bu mağaraya başka isim vermedik ve Birinci mağara ismini taktık. Halbuki birinci mağaraya ben merdivenli mağara demeyi uygun buluyorum. Çünkü bu mağaranın ağzının üst kısmında Selevkeia şehri sakinleri belkide taş kesikleri için amfityatro şeklinde merdivenler meydana getirmişlerdir. Mağaraya merdivenli mağara dediği takdirde herkes hangi mağara olduğunu kolaylıkla tayin edebilir.

sen'de teşekkül etmiş Helvetien kalkerlerini ihtiva etmektedir² Bu kalkerlerde bir çok tabii mağaralar teşekkül etmiştir³. İlk defa 1954 yılında bu bölgede araştırma yaparken tabii mağaraların hepsini görmüş ve fakat Paleolitik izlere yalnız merdivenli mağarada (Birinci Mağara) tesadüf etmişim . Topladığım bir kaç alet, Selevkiea sakinleri tarafından bir köşede taş keserken meydana çıkarılmış idi. Merdivenli Mağarada ilk sondajı 1956 yılı Mayıs ayında yapmışım. Sondaj sonunda sayılması mümkün olamayacak kadar çok çakmak taşından yongalar ve uçlar ve kazıyıcılar elde edilmişti.

Büyük bir dikkatle yapılan sondaj iki kültürün mevcut olduğunu ortaya koymuştu. Bunlardan birincisi, kalın tabakalardan çıkmıştı ki buna teknik özelliklerinden dolayı levalvaso-Müsteriyen denmiştir⁴. Merdivenli mağaranın IV ve V inci kültür tabakaları uçlar ve racloirlerle karakterize edilmekte idi⁵. Diğer II. ve III. üncü kültür tabakalarının da üst paleolitik Orinyasiyen'e ait olduğu anlaşılmıştı⁶. Bu kültürde levalvaso-Müsteriyen tesir hakimdir. Yalnız bürünlerle uç kazıyıcılar ve lamlar bu kültürü daha eski olan IV cü tabakadan ayırmakta idi. Avrupa Oriyasiyeninden ziyade, Orta Doğu Oriyasiyen kültürleri ile benzerlikler göstermektedir. Aletlerin az olması Orinyasiyen kültürün tam manası ile Filistin ve Suriye Oriyasiyeni ile mukayesesini güçleştirmiştir ve Keza Karain'lede mukayese edilememiştir⁷.

Bazı aletler her ne kadar Filistin'in orta Orinyasiyeni ile mukayeseye imkân vermiş isede bu noktayı 1958 yılında yayınladığımız raporda açık bırakmıştık. Eski buluntularla benim iki mevsim devam eden kazılarının sonuçları aletlerin artmasına vesile olmuştur. Bu sefer

2 Erentöz, L. E. 1956. Stratigraphie des bassins néogènes de Turquie, plus spécialement d'Anatolie Méridionale et Comparaisons avec Le Domaine Méditerranéen dans son ensemble. Serie A. No. 2811. S. 27. Ayrıca bu konu ile ilgili araştırmalar Prof. Dr. Oğuz Erol tarafından yapılmıştır. Bak. Erol, 1963. Sa. 11 ve 12. Şenyürek ve Bostancı 1958. Sa. 149.

3 Şimdiye kadar kazıları yapılan mağaralardan Merdivenli mağarada (Birinci mağara) ve Tikalt mağarada Levalvaso-Müsteriyen kültürleri bulunmuştur. Diğer kazıları yapılan ikinci mağara ile büyük mağarada hiç bir paleolitik kültüre tesadüf edilmemiştir. Şenyürek ve Bostancı 1958. Sa. 149 , 155. Şenyürek ve Bostancı 1958. Sa. 171 - 178; Şenyürek 1959. Sa. 9 - 26

4 Merdivenli mağarada daha sonra yapılan kazılar için Bak. Şenyürek ve Bostancı, 1958. Sa. 171 - 210. Şenyürek ve Bostancı, 1958. Sa. 147 - 169.

5 Şenyürek ve Bostancı 1958 Sa. 151.

6 Şenyürek ve Bostancı, 1958. Sa 151; Şenyürek ve Bostancı, 1958. Sa. 177.

7 Kökten, I. K., 1963 Sa. 59 - 86.

bulunan aletler, çok eski bir lâm kültürünün bulunduğunu açıkça göstermiştir. Merdivenli mağara Oriyasyen kültürüne ait örnek aletler tablo V de gösterilmiştir. Lâmların uzunluğu 86 mm. kadar olup etrafında retuş bulunur. Retuşuz uzun Lâmlarda çoktur. Tablo V de numara 1 de bir örnek gösterilmiştir. Bir tarafı işlenmiş lâmlar bulunduğu gibi oriyasyen uçları da tipiktir. Tablo V de Numara 4 ile gösterilen uç işçilik bakımından müsteriyen uçlarda olduğu gibi güzel ve muntazam bir retuş gösterir. Kazıyıcılar nadir olmakla beraber, küçük uç kazıyıcılardan örnekler bulunmuştur. Büyük bir yonganın vurma yüzüne yapılmış bir uç kazıyıcı da tipiktir. Bu alet tablo V de numara 7 ile gösterilmiştir. Bürünler arasında güzel numuneler vardır ve bunlardan beş tanesi Tablo 5 de numara 5, 6, 8, 9 ve 10 ile gösterilmiştir. Numara 5 tipik bir kenar (Angle) büründür. Bu bürün bir yongaya yapılmıştır. Yonganın üst kısmı yanlamasına işlenmiş ve kenar kısmından bir yonga çıkarılarak bürün yapılmıştır. Bu tip bürünler üst paleolitik karakterize ederler ve izah edilen numune de şimdiye kadar bulunanların en güzelidir. Kanal mağarasında bulunan angle bürünler arasında buna benzeyeni azdır. Fakat muhakkakki merdivenli mağarada bulunan örnek daha mükemmel bir işçilik gösterir. (Tablo V şekil 5.) Angle bürünlere ait diğer çeşitler tablo V şekil 6 ve 10 da gösterilmiştir. Şekil 10 da çizilmiş olan alet teknik bakımdan şekil 5 ile aynı özelliğe haizdir. Üst uç yanlamasına işlenmiş ve kenardan keskin bir yüz gösteren yerden bir yonga koparılmıştır. Tablo V şekil 6 ile gösterilen alette bir kenar bürünüdür. Lâmn ucuna yapılan bu bürün iki yonga koparılmak suretiyle meydana getirilmiştir.

Diğer bürünler, bec-de-flûte ve Polihidrik olanlarıdır ki bunlardan bazıları yongalar ve bazıları da blok silex parçalarına yapılmışlardır. Polihidrik bürün için bir örnek tablo V şekil 8 de gösterilmiştir. Bu bürün iki taraflıdır ve her iki uçta da birçok yongalar çıkartılarak çok yüzlü iki taraflı bir bürün meydana getirilmiştir. Polihidrik bürünler Kanal mağarasında da bulunmuştur, fakat onlar kalın lâmlara yapılmışlardır. Bu bürünler üst paleolitik örneklerdir ve merdivenli mağaradaki üst paleolitik çok iptüda bir kültürdür. Bunu üst paleolitik tipteki aletlerin yongalara yapılmış olmasından anlıyoruz. Meselâ bec-de-flûte bürünler müsteriyen tip yongaların ya ucuna veya yonganın vurma yüzünün kenarına yapılmışlardır. Bu tip örnekler kanal mağarasında da mevcuttur. Yalnız merdivenli mağarada yongalar üzerinde bulunan bec-de flûte bürünler orta paleolitikte bulunan örneklerine çok benzerler.

Merdivenli mağara üst paleolitik Orinyasiyen kültürünün yaşı, muhakkak ki Würm I buzulu ile Würm II buzulu arasına isabet etmektedir. Kanal mağarasındaki kültürle olan benzerlikler az olmakla beraber bir birini takip eden devirlerde yapılmış oldukları kanaatini edinmiş bulunuyorum. Kanal mağarasında bulunan Orinyasiyen kültüründe bulunan elamanların morfolojik yapısı, Merdivenli mağara Orinyasiyeninden daha genç olduğunu göstermektedir. Hâli hazırdaki buluntulara göre kronolojik sıraya koymak icap ederse Merdivenli mağara Levalvaso- Müsteriyenini bu mağaranın Orinyasiyeni takip etmekte ve sonra Kanal mağarası Orinyasiyen adamları buraya gelip yerleşmişlerdir. Aradaki zaman farkını ilerdeki araştırmalar meydana koyacaktır. Çünkü Kanal mağarasında henüz yapılacak iş çoktur ve yeni bazı safhaları alt katlarda bulma ihtimalide vardır. İki mağara arasındaki münasebetler sadece morfolojik yönden kurulmuştur. Fauna ve alt katlarda çıkacak olan materyal iki kültür arasındaki korelasyonu halledeceğine kanıyım.

Son 1966 Eylül ayında yaptığım kazıda Orinyasiyen katın en üst kısmında ince uzun ve uç kısmı kırılmış bir kemik iğne bulunmuştur. Bu kemik iğnenin dip kısmına yuvarlak bir baş yapılmıştır. (Tablo V, şekil A). Baş kısmı ile gövde arasında ince bir kısım bulunur ve sonra gövde kalın ve yassıdır. Gövdede alınan en kalın kütür 4 mm. ve buna dik olan diğer kütür de 3 mm. dir. Kırık olan kemik iğnenin uzunluğu 73mm. dir ve kırılmış olan uç kısmının uzunluğunu tahmin etmek mümkün değildir. Merdivenli mağara'da ilk defa bu kadar güzel bir kemik iğne bulunmuştur. Daha önce çok muhterem hocam Şenyürek'le beraber kazı yaptığımız zaman da bazı kemik aletler meydana çıkarılmıştı. Bu aletlere ait resimler 1958 yılında neşredilen makaleye konmuştur⁸. (Bak. tablo IX. Şekil 1 - 15) Bu aletler arasında en tipik olanının ucu, orinyasiyen devrin bec-de-flûte bürünlerine benzemektedir. Uç keskin ve iki taraftan adeta çilâlanmış gibi parlak olan bu kemik kullanılmıştır. Kat'i olarak kullanılmış olduğundan şüphe edilemeyen ikinci kemik alette yukarıda izah edilen iğnedir.

Merdivenli mağarada artık kültür katlarına ait kazılar tamamen bitmiştir. İki mevsim devam eden kazılar arasında Levalvaso-Müsteriyen katlarından da bir çok yeni aletler toplanmıştır.

⁸ Şenyürek ve Bostancı 1958. Levha 9. Şekil 1 - 15.

Yeni aletler eski çalışmalarımızı teyit eder mahiyettedir. Tipik bulduğum bazı aletlerin resimlerini Tablo VI ve Tablo VII de çizmiş bulunuyorum.

Bu tablolar tetkik edilecek olursa mevcut aletler, Orta paleolitğin en tipik örnekleridir. Merdivenli mağarada yaşayan insanlar Levalvaziyen teknikle korlardan yonga temin ettikleri için bu kültürü Müsteriyen'in Levalva fasiyesi olarak kabul ettik ve Levalvazo-Müsteriyen ismini vermiştik⁹. Filistin'de Mount Carmel ve Suriye'de Jabrut mağaralarında bulunan Levalvazo-Müsteriyen kültürleri ile mukayese edilebilen özellikler taşımaktadır.

Merdivenli mağarada son kazılarda çıkan işlenmiş yonga uçların kalın olmadıkları görülmüştür. Tablo VI şekil II ile Tablo VII şekil 19, 20 ile gösterilen aletler işlenmemiş yonga uçlara ait örneklerdir. Aynı zamanda bu yongaların vurma yüzlerinde fasetler mevcuttur, yani işlenmişlerdir. Uzunlukları sıra ile 62, 58, 63 mm. genişlikleri 56, 47, 51 mm. kalınlıkları 14, 11, 12 mm. dir. Vurma yüzü işlenmemiş yongalar mevcuttur. Bunlarda bir misal Tablo VII şekil 23 de gösterilmiştir. Bu yonga uç işlenmemiştir. Uzunluğu 101 mm. genişliği 40 mm. ve kalınlığı 13 mm. dir. Uçların büyük bir kısmı Avrupa'da, İran'da Bisutun mağarasında ve Filistin Mount Carmel mağaralarında da bulunan Standart Lövalova tiptedirler¹⁰. Tablo VI şekil 11, 14, 16, 17, 18; Tablo VII şekil 19, 20, 23.

Bu son çalışmalarımızda sandıklar dolusu çakmak taşından materyal toplanmıştır. Tipik uçlardan bir kaç örnek tablo VI da gösterilmiştir. Üçgen şeklinde olan işlenmiş uçlardan ikisinin vurma yüzünde fasetler mevcuttur. (Tablo VI şekil 16, 17) Bir tanesinin vurma yüzü sadedir. (Tablo VI şekil 14). Tablolarda gösterilen numune uçlara benzeyenlerin bir çoğu daha ilk raporumuzda izah edilmiş ve resimleri çizilmiştir. Yeni buluntular neticeyi değiştirmemiş sadece aletlerin sayısı artmıştır. Bunlar arasında şüphesiz tipik alet örnekleri de bulunmuştur. Meselâ deliciler ve kazıyıcılar en önemlileridir.

Bir yonga uç delici olarak kullanılmıştır. Üçgen biçimde olan yonganın uç kısmı delici olarak kullanılmıştır. (Tablo VI şekil 18) Delici vazifesini gören uç o kadar çok kullanılmıştır ki bir tarafı cilalanmıştır. Daha önceki kazılarda bu tip bir deliciye tesadüf edilmemiştir.

9 Şenyürek ve Bostancı 1958. Sa. 151; 1958 Sa. 171 - 173.

10 Coon, 1951 Sa. 57 ve Levha I. Resim 7; Garrod, 1937. Levha XXXIV, Resim 2,3.

Rocloir'lar arasında da tipik örnekler bulunmuştur. Eski kazılarımız sırasında konkav ve konveks kazıyıcılara rastlamıştık¹¹. Bu seferki kazıda çıkan en tipik kazıyıcı Tablo VI şekil 13 de gösterilmiştir. Yonganın bir yüzü düz bir hat istikametinde retuş edilmiştir. Diğer taraftan yonganın uç kısmı yanlamasına kesilmiştir. Bu tip Rocloir'ler Suriye'de Jabrud mağarasının Jabrudiyen kültüründe çıkmıştır. Jabrudiyen'in özel bir karakteri olan bu tekniğin Merdivenli mağaranın alt katında görülmesi oldukça enteresandır. Yan kazıyıcılar, orta paleolitik kültürlerini karakterize eden en tipik aletlerdir. Yukarıda tarif edilen yan kazıyıcı tekniği Jabrudien'in alt katlarında bulunmuştur¹². Jabrudiyen'in kökleri üst acheulean'a dayanmaktadır. Mamafih aynı tekniğin Tabun mağarasında mevcut olduğunu kabul eden Garrod bu kata sonradan Jabrudiyen ismini vermiştir¹³. Garrod'a göre yukarıda izah edilen transvers kazıyıcılar Avrupa'da La Quina ve Charentian tip müsteriyen kültürlerde görülenlerle mukayese edilebilirler¹⁴. Tablo VI şekil 15 no ile gösterilen yan kazıyıcı ile kazılardan çıkan örnekler benzemektedir. Bu kazıyıcılar yongalara yapılmışlardır. Merdivenli mağara Levalvasz-Müsteriyeninde orta bürünler (bec-de-flûte) bulunmuştur. Bunlar da yongalara yapılmışlardır. Oriyasiyen katlarda bulunan bec-de-flûte burinlere yaklaşık formlar gösteriler. Tablo VII şekil 22 ve 24 de çizilmiş olan iki bec-de-flûte bürünü görünmektedir. Bu bürünlerin ikisinde yongaların vurma satırlarının kenarlarına yapılmıştır. Bürün tekniğinin orta paleolitikte de yaygın olduğunu biliyoruz. Şüphesiz bürün çeşitlerinin en güzel örneklerini üst paleolitik kültürlerde görüyoruz.

Büyük Mağarada yapılan Sondaj ve Neticeleri

Bu sene Büyük mağaranın durumunu anlamak için bir sondaj kazısı yapılmıştır. Büyük mağara mağaracık köyüne beş yüz metre mesafededir. Mağaracık çevresinin en büyük tabii mağarası olduğu için adına da Büyük mağara denmiştir. Bu mağaranın Derinliği 48 metre, genişliği 32.20 metre ve yüksekliği 8 metredir. Dip kısmında köylüler

11 Şenyürek ve Bostancı, 1958. Sa. 173, 175 Tablo 1, şekil 1, 3 Tablo II şekil 1 - 4.

12 Rust, 1950. Tablo 10 şekil 1, 2.

13 Garrod, 1962. Sa. 234.

14 Garrod, 1962. Sa. 234.

tarafından bir kazı yapılmıştır ve o zaman dibinde su çıktığı söylenmektedir

Büyük mağaranın sol tarafında ve ön kısmında yakın olmak üzere uzunluğu 10.60 ve genişliği 3.80 metre olan bir sondaj çukuru açılmıştır. Bu çukur Mağaranın iç kısmında sol taraftaki duvara diktir. Mağaranın tabanı kaidesi ağız kısmında olan bir üçgene benzemektedir.

Mağarada açılan sondaj çukurundaki dolgu tabakaların durumu tetkik edilecek olursa, yukardan dip kısmına doğru toprak renklerinin değiştiği ve farklı tabakaların bulunduğu görülür. Bir buçuk metrelik ilk hümüslü dolgu tabakası temizlendikten sonra beyaz renkte bir tabaka başladı. Bu tabaka iki metre kalınlıkta idi. Yanmış kalker taşlarla beyaz kül kalıntılarına ihtiva eden bu tabakada vaktiyle bir kireç ocağı yapıldığını göstermiştir. Selevkeia şehri sakinleri mağarayı muhtelif maksatlar için kullandıkları anlaşılmaktadır. Bu kalın tabaka altında üçüncü bir siyah tabaka belirdi.

Üçüncü tabaka 83 cm. kalınlığında olup yumuşak bir yapı gösteriyordu ve fakat bu tabakada da önemli birşey bulunmamıştır. Dördüncü tabaka beyaz renkli bir tabaka idi. Otuz santimetre kalınlıkta olduğu tesbit edilen bu tabakadan sonra yine siyah renkte ve taşlı bir tabaka belirmişti. Bu taşlı tabaka da Selevkeia şehri sakinlerinin çanak çömleği çıkmıştır. Bu çanak ve Çömlek arasında dipleri komi şeklinde olan kırık testiler bulunmuştur. Bu tabaka da çıkan mazzeme eski selevkeia Pierce şehri çevresinde pek boldur. İskan tabakasının kalınlığı 81 cm dir. Bu tabakayı 82 cm. kalınlığında kahve renkli bir seviye takip etmiştir. Bu tabaka da da Roma devrine ait çanak çömlek parçaları çıkmıştır. Roma çağı materyalini ihtiva eden tabakadan sonra yine boş bir tabaka vardır, ve burda deniz menşeli kavkılarla kavalal olan salyangozlar bulunmakta idi. Bu tabakada yanmış bir insana ait tıbya parçası da bulunmuştur. Tıbya fasilleşmiş olduğundan alt tabakalardan yeni bazı şeylerin bulunması ihtimali vardı. Kazılara devam ettik ve iki metre kalınlığında taşlı ve açık kahve renkli bir tabaka meydana çıkarıldı. Bu tabakadan hiç bir şey çıkmadı. Sondaj çukurunu daralttık ve kazıya devam ettik. En alt tabaka 260 cm. kalınlığındadır. Küçük beyaz kalker taşlarla açık gri renkte kumlu bir toprak devam ediyordu. Çukurun bu kısmı mağaranın tabanına ait olduğu anlaşılmıştır. Yeni bir şey de çıkmadığı için kazıyı 10 metre 86 cm de bıraktım.

Stratigrafide prehistorik devirlere ait önemli birşey ele geçirilememiştir. Mağaranın diğer kısımlarında insan iskeletlerine ait parçalar belki bulunabilir, Fakat çok kalın bir toprak tabakasını aktarmak icap etmektedir. Büyük mağarada Merdivenli mağarada olduğu gibi bir kum tabakasına rastlanmamıştır. Mağara bugünkü deniz seviyesinden 15 metre yüksekte bulunmaktadır. Deniz kumunun bulunmaması, mağara tabanının şekli ve mağarada vaktiyle akmuş olan suyun durumu ile alakalıdır. Mağaraya yakın olan tarlalarda açılan su kuyularından beş altı metre derinlikte su çıkmakta ve deniz kumu çıktığıda söylenmektedir.

İkinci mağarada Roma devri tabakası altında 345 cm. lik kalınlıkta bir deniz kumu tabakası bulunmuştu¹⁵. Kum tabakasının en üst seviyesi bu günkü deniz seviyesinden üç metre yüksekte bulunuyordu¹⁶. Büyük mağara ikinci mağaraya tahminen 500 metre mesafededir.

Birinci mağarada (Merdivenli mağara) deniz kumu levalvazo-Musteriyen Kültürünün altında bulunmuştu.¹⁷ Bu kum tabakasının en üst seviyesi, bu günkü deniz seviyesinden 35 metre yüksekte bulunuyordu. Birinci mağarada muhtelif renkte kum tabakalarının 571 cm si kazılmış ve tetkik edilmiştir. Bu kum seviyesinin Tyrrhenien I e tekâbü l ettiği tahmin edildi ve Erol'un (1963) Çalışmaları da bu neticeyi teyit etmiştir ¹⁸.

Hatay'ın Şenköy Çevresi araştırmaları

Şenköy Antakya'ya 15 km. mesafede bulunmaktadır. Talebelerinden Hikmet Gündüz burada bazı mağaraların bulunduğunu haber vermesi üzerine bir araştırma yapmak maksadı ile Şenköy nahiyesine gidildi.

Şenköy'ün çevresi bağlıktır ve silex tarlalarda boldur. Çevredeki mağaraların iskâna elverişli olmadıkları anlaşıldıktan sonra, sekiler

15 Şenyürek ve Bostancı, 1958 Sa. 155.

16 Şenyürek ve Bostancı, 1958 Sa. 156.

17 Şenyürek ve Bostancı, 1958 Sa. 152, 153.

18 Şenyürek ve Bostancı, 1958 Sa. 154.

Erol, 1963 Sa. 49 Prof. Dr. Erol'a göre de, Birinci mağarada kültür tabakaları altındaki kumların Tyrrhenien safhasına ait olması lazımdır. Gerçek yükseklik, gerekse üstteki kültür tabakalarına göre bu söylenebilir. Bu ülkedeki mağaraların nisbeten sertleşmiş, fakat helvetien kalkerlerine nazaran daha az dayanıklı olan tathisu dolgularından temizlenmesi, yani mağaraların ikinci kazılış Tyrrhenien denizi dalgalarının eseri olmalıdır. Muhtemelen bu deniz çekilirken mağaradaki kum dolgularını bırakmıştır.

üzerinde tetkiklerde bulunduk. Şeşköy'ün pınar başı mevkiinde yaptığımız araştırma esnasında bir yanga uç, bir levalvasiyen yanga uç ve bir de yuvarlak bir yüzü işlenmiş bifaz baltacık buldum. Bu aletler tablo VIII şekil 26 - 30 da gösterilmiştir.

Yanga uç 111 mm uzunluğundadır, ve iki tarafta retuş bulunmaktadır. Bu aletin genişliği 65 ve kalınlığı 14 mm. dir. Vurma yüzü yanganın üst ve alt yüzüne 90 derecelik bir açı yaptığı görülür, ve Yonga uç levalvasiyen teknikle yapılmıştır yani vurma yüzü işlenmiştir. Tablo VIII Şekil 26 yanaga ucun alt yüzündede hafif işleme görülür. Alet çevrede Levalvasiyen kültürün bulunduğunu ispat etmektedir.

Küçük balta iki yüzden işlenmiştir, bir tarafta ham yüz vardır. Bu aletin boyu 65 mm genişliği 59 mm ve kalınlığı 38 mm dir. Buluntular seki üzerinde ve satıhtan toplanmıştır.

MAĞRACIK ÇEVRESİNDE YENİ BİR KEŞİF

Kanal Mağarasında bulunan Oriyasiyen Kültürü

Kanal mağarası, sahile takriben 300 metre mesafede, Helvetien kalkerleri içinde açılmış ve bu günkü deniz seviyesinden Yirmi metre yüksekte bulunmaktadır. Kanal mağarası Mağracık köyünden ziyade Çevlik mevkiine yakındır ve Çevlik karakoluna takriben 200 metre mesafededir. Bu mağara 12 Eylül 1966 tarihinde Hamit Gülseren'in haber vermesi üzerine bulundu ve kazısı yapılmaya başlandı. Kanal mağarası ilk defa talebelerinden Hikmet Gündüz ve Ahmet Uzunoglu tarafından ziyaret edilmiş ve bir kaç lām toplanmıştır. Aynı gün mağara önünde yaptığım araştırmada üst paleolitik lām kültürünün bulunduğu anlaşılmıştır. Yapılan kazıda bol miktarda aletlerle yangalar ve lāmlar toplanmıştır.

Bulunan mağaranın ağızı küçüktür ve bir ismide yoktur. Esasen mağara Selevkeia şehri sakinlerinin limanı korumak için açtıkları büyük kanal vasıtası ile tamamiyle yok olmuştur. Kanalin denize doğru aktığı istikamette durulursa mağaranın ağızı sol tarafta ve dip kısmıda sağ tarafta kalmıştır.

Mağara, bu günkü yerli halk tarafından herhangi bir maksat için kullanılmadığından bir ismide takılmamıştır. Kanalin kestiği

bu mağaraya "Kanal Mağarası" dediği uygun buldum. Mağaranın ağzı, kaidesi yerde olan bir üçgen şeklindedir. Mağaranın kaidesinde sert bir saha bulunmakta isede, burası içinde aletlerin bulunduğu çimontalaşmış bir tabakayı ihtiva etmektedir. Tabakanın kanal kesiti tarafından derinliği bir buçuk metredir, Fakat kazılması mümkün değildir. Mağaranın orta kısmı kanal tarafından yok edilmiştir. Kanal selevkeia Pierceia şehri sakinleri tarafından açılmış olduğu düşünülürse bu devirde denizin mağara yakınlarında bulunduğu anlaşılmaktadır. Şimdi kurumuş olan liman tabanında ziraat yapılmaktadır. Kanal mağarası iskân edildiği zaman denizin etrafındaki düzlükleri tamamen kaplamakta olduğu düşünülebilir. Çünkü ikinci mağara Kum tabakalarının seviyesi ve üst paleolitik kültürlerin bulunması bunu teyit eden olaylar arasında sayılır. Büyük mağarada da Roma devri hariç her hangi bir kültür katına tesadüf edilmemiştir. Aşağı seviyelerdeki mağaralar sadece Roma devri malzemesini ihtiva etmektedirler.

Kanal mağarasında yalnız betonlaşmış bir kısmın üstünde tipik lâm aletler toplanmıştır. Bir de kanalın sağ yan tarafında bulunan mağaranın dip kısmında da lâmlarla, uç kazıyıcılar ve bürünler bulunmuştur. Çok dikleşmiş olan bu kesimde daha fazla kazı yapılamadı.

Hali hazırda en önemli kısım mağaranın ağzında yani önde ve açıktaki bulunan toprak dolgu tabakasıdır. Bu toprak dolgu tabakasından çıkan çakmaktaşıdan yapılmış aletler burada bir lâm ve yonga kültürünün bulunduğunu meydana koymuştur. Orinyasiyen kültürle birlikte bulunan fosil kemikler arasında domuz, geyik cinsleri ile dağ keçileri bulunmaktadır. Kazıda elde edilen aletlerin neler olduğunu tetkik edelim.

Kanal Mağarası Orinyasiyen Kültürü

Kanal mağarasında orinyasiyen kültürü 13 Eylül 1966 da bulunmuş ve 14 Eylül 1966 da yapılan ilk sondajdan 1468 adet çeşitli tiplerde aletler toplanmıştır. Bu keşif araştırmalarımızın sonuna tesadüf etmiştir. Dolayısıyla , daha geniş çapta bir kazı yapılamamıştır. Elde edilen aletler, kültür hakkında esas fikirleri temin etmeğe yeterlidir. Gelecek yıllarda yapılacak kazılarda bulunacak olan aletler, şüphesiz bu kültürün daha fazla aydınlığa kavuşmasına yardım edecek, orta doğuda benzeri kültürleri ile mukayeseye imkân verecektir.

Kanal mağarasının ön kısmında yapılan kazı neticesinde elde edilen çeşitli aletlerin sınıflandırılması aşağıdaki taloda gösterilmiştir.

Aletlerin tasnifini gösteren tablo tetkik edilecek olursa, lâmlar ve lâmlar üzerine yapılmış bulunan uç kazıyıcılarla, bürünler büyük bir ekseriyeti teşkil etmektedir. Şu halde bu kültür esas itibarı ile bir lâm kültürüdür ve üst paleolitik kültürleri arasında mütealaâ edilmesi gerekir. Mevcut yongalar tortois karlardan elde edildikleri anlaşıldığı için bir orta paleolitik teknik tradisyonun bu kültürle beraber bulunduğu tesbir edilmiştir. Aletlerin yüzde dağılışı nisbetleri ve haiz oldukları teknikler, göz önünde bulundurulduğu takdirde, hangi kültürlerle daha yakın münasebeti bulunduğu meydana çıkmaktadır. Kanal mağarasında elde edilen aletler orta doğu Orinyasiyen kültürleri ile mukayeseyi kolaylaştırmıştır. Aletler bir üst Orinyasiyenin yani Gravetien'in bulunmadığına ispat etmektedir. Mevcut aletler daha ziyade alt ve orta orinyasiyenî karakterize etmektedir.

1- Normal tip lâmlar üzerinde kazıyıcılar	52
2- Kısa lâmlar üzerinde uç kazıyıcılar	50
3- Yuvarlak kazıyıcılar	7
4- İki taraflı lâm kazıyıcılar	4
5- Kalın lâmlar üzerinde uç kazıyıcılar	10
6- Tipik olmayan lâmlarda ve yongalarda kazıyıcılar	6
7- Dik kazıyıcılar	6
8- Roclair'lar	3
9- Lâmlar üzerinde bec-de-flûte bürün	12
10- Yongalar üzerinde bec-de-flûte bürün	11
11- Kenar bürünleri lâmlar üzerinde	58
12- Kenar bürünleri yongalar üzerinde	4
13- Polihidrik bürünler	8
14- yassı bürünler	1
15- tipik olmayan bürünler	12
16- Çift taraflı bürünler	1
17- Destere	1
18- Arkası kütleleştirilmiş chatelperron tip bıçaklar	6
19- Chatelperron	2
20- Font Yves uçlar	8
21- İşlenmiş lâm uçlar	13

22- İşlenmiş yonga uçlar	5
23- İşlenmiş lâmlar	977
24- İşlenmiş yongalar	131
25- Çekirdekler	59
26- Az işlenmiş lâmlar	15
27- Levalvazo yongalar	6

Y E K Ü N ... 1468

Normal tip lâmlar üzerinde uç kazıyıcılar, 52 adet olup bu aletler üç tip lâmlar üzerine yapıldıkları görülmüştür. Birincisi kalın parçalar ve uzun lâma benzeyen bloklar üzerine yapılan uç kazıyıcılardır. (Tablo 1 şekil 1, 2, 3) Bunlardan en büyüğü 71 mm. uzunlukta 26 mm. genişlikte ve 16 mm. kalınlıktadır. En küçükleri ise 36 mm. uzunlukta ve 23 mm genişlikte ve 14 mm. kalınlıktadır. Bu örnekler normal olarak Orta doğuda alt ve orta Orinyasiyende bulunan tiplere benzemektedir¹⁹. Avrupada da, Châtelperoniyen seviyede bulunan Abri Uidi ve Châtelperon'a benzeyen aletler Kanal mağarasında bulunmuştur. Uç kazıyıcı örneklerine benzeyenler de vardır. Bu aletler açık sarı ve koyu kahve renginde silexten yapıldıkları görülmüştür. Genel olarak Birinci mağara levalvazo-Musteriyen ile Orinyasiyen devirleri sileks renkleri daha koyudur. Kanal mağarasında siyah renkte sileksler bulunduğu gibi ekseriyet açık sarı ve kırmızıya kaçan bir tondadır.

Kısa lâmlar üzerinde uç kazıyıcılar 50 adettir. Bunlar küçük kütleli ve ince lâmlara yapılmışlardır. Bir kısmında sadece uçta kazıyıcı yapılmıştır ve bazılarında da her üç cepheside işlenerek kazıyıcı olarak kullanılmıştır. Bu tip kazıyıcılarda da flütin işleme görülür. Bu tip kazıyıcıların en küçüğü 26 mm. uzunlukta ve 22 mm. genişliktedir. En büyüğü ise 42 mm. uzunlukta 29 mm. genişliktedir. Bu örneklerle fazla miktarda rastlanmıştır. Yuvarlak kazıyıcılar 7 adettir.

Bu kazıyıcılar kalın ve ince lām ve yongalara yapılmışlardır. Bunlar daire şeklinde kazıyıcılar olup iyi yapılmışlardır. (tablo 1 ve şekil 9 ve 10). Bazılarında dik işleme görülür. Bir kısmı ince ve yassıdır, bir tanesi büyükçe bir yongaya yapılmıştır. Bu aletin kuturları 49 mm. olup bir daire şeklindedir. En küçük yuvarlak kazıyıcının kuturları 25 ve 26 mm. dir ve kalınlığı ise 9 mm. dir. Bu aletlere normal olarak alt

¹⁹ Garrod, 1954. Sa. 165 Şekil 3 No. 5, 6, 8, 9, 11; Sa. 172 Şekil 7 No. 3, 6; Sa. 175 şekil 9 No. 9, 10, 11; Sa 184. Şekil 12 No. 8 - 13; Rust, 1950. Sa. 72.

orta orinyasiyende tesadüf edilir. Büyük tipleri alt orinyasiyeni karakterize ederler. Bu örneklerde lâmeler işleme mevcuttur ve renkleri açık sarı ile koyu kahve arasında değişir. Kanal mağarasında bulunan yuvarlak kazıyıcılara benzeyen örnekler Mount Carmel'de Mugharet Kebarah Orinyasiyen endüstrilerinde bulunmuştur²⁰.

İki taraflı lâm kazıyıcılar dört adettir. Bunlar kısa ve kalın lâmlar olup iki uçlarına kazıyıcı yapılmıştır. Ayrıca bu kazıyıcıların yan kenarlarında da işleme vardır. Bunlardan ikisi iyi yapılmıştır fakat diğer ikisi o kadar tipik değildir. En ince lâm üzerine yapılmış iki taraflı kazıyıcının uzunluğu 45 mm. genişliği 18 mm. ve kalınlığı 5 mm. dir. En fazla kütleli olan iki taraflı kazıyıcının uzunluğu 27 mm. genişliği 20 mm. ve kalınlığı 11 mm. dir.

Kalın lâmlar üzerinde uç kazıyıcılar 10 adettir. Kalın lâmlar üzerinde yapılmış olan kazıyıcılar iki gruba ayrılır. Birinci gruptakiler uzun lâm şeklinde bloklar üzerine yapılmışlardır. (Tablo 1 No 1, 2, 3) Diğer ikinci gruptakiler kısa ve uzun kalın lâmlar üzerine yapılmışlardır. Bu kazıyıcıların bir kısmında yanlarda da işleme görülür. Sayıları pek fazla olmayan bu kazıyıcılar tipik aletlerdir ve orinyasiyenin alt ve orta seviyelerini karakterize ederler. Lâmların uçlarına yapılmış olan kazıyıcılar da işçilik mükemmeldir. (Tablo 1 Şekil 1 - 4). Bu tip kazıyıcılara Jabrud mağarasının alt Aurignacien seviyelerinde olduğu gibi orta Aurignacien seviyelerinde de mevcuttur²¹. Aynı şekilde Mount Carmel mağaralarının da bulunan Aurignacien seviyelerinde de kanal mağarasında bulunan kazıyıcı tiplerine tesadüf edildiği bilinmektedir. Garrod (1954) yaptığı neşriyatında bunları açıkça belirtmiştir²². Fransa'da Laussel'de bulunan orta Aurignacien de, burada izah edilen uç kazıyıcının bulunduğu gösterilmiştir²³. Kanal mağarasında henüz orta Aurignacien'i karakterize eden burun kazıyıcıları bulunmadı. Belkide gelecek kazılarımızda bunun bir tesadüf eseri olup olmadığı

20 Garrod, 1954. Sa. 175. Şekil 9 No. 5 - 7.

21 Rust, 1950. Tablo 83 Şekil 1, 2, 4, 5, 8. Rust'un alt ve orta Orinyasiyen için vermiş olduğu bu misaller, Kanal mağarada bulunanlarla benzerlik gösteriler. Büyüklükleri de yaklaşık olarak aynı olduğu görülmüştür.

22 Garrod, 1954. Sa. 165 şekil 8, 11, Mugharet Kebara Seviye D, den çıkan aletler arasında bulunan örneklerle mukayese edilebilir. Sa. 175 Şekil 11. Mugharet Kebara Seviye C den çıkan kazıyıcılarda tipiktir. Sa. 184. Şekil 9 - 12

23 Lalanne J. G. ve Bouyssonie J. 1946. Sa. 74 Tablo 45 şekil 1 - 10. Lalanne ve Bouyssonie'nin etraflı bir şekilde neşretmiş oldukları Laussel'in Orinyasiyen sathalarından üst Orinyasiyende arkası işlenmiş lâmlar ve yarım ay, üçgen şeklindeki küçük lâm aletlerden hiç birine kanal mağarasında tesadüf edilmemiştir.

meydana çıkacaktır. Tipik olmayan lâmlarda ve yongalarda kazıyıcılar 4 adettir. Tipik olmayan lâmlar da kazıyıcılar yapılmıştır. Bu lâmlar ya kırılmış, yahutta kısa kopmuş lâmlardır. Kazıyıcılar o kadar tipik olmamakla beraber iyi bir işçilik göze çarpar. Diğer tipik olmayan kazıyıcılar küçük büyük yongalar üzerine yapılanlarıdır. Kazıyıcıların bazılarında yanlarda ve bazılarında sadece uç kısımlarında güzel işçilik göze çarpar.

Dik kazıyıcılar, 6 adettir ve daha ziyade kalın blok halinde bulunan çakmak taşlarına yapılmışlardır. Bu blokların uç kısımlarında işleme sahası daha uzun ve dik bir sırt gösterir. Bu tip kazıyıcılar orta Aurignacien'i karakterize ederler. Fransada Orta Aurignacien'de bu örneklerle tesadüf edilir²⁴. Kanal mağarasında bulunan bazı dik kazıyıcıları, Mugharet kebara Seviye E Orinyasiyeninde de vardır²⁵. Howell orta doğu paleolitik kültürlerini sınıflandırmıştır. Yaptığı bu sınıflandırmaya göre de dik kazıyıcılar, üst paleolitik üç ve dördüncü safhasında mevcuttur²⁶. Jabrud Mağarasında dik kazıyıcılar orta Aurignacien ile Aftatien kültürlerinde bulunur²⁷.

Roclair'lar üç adettir. Roclair'lar Birinci mağarada levalloiso-Müsteriyen seviyede çıkan yonga uçlara benzemektedir²⁸. Bu yonga uçlardan bazılarının bir tarafı işlenmiştir. Kanal mağarasında çıkan bu uçların birer tarafında işleme görülür ve kazıyıcı olarak kullanıldıkları da muhakkaktır. Bu aletler, kültürde, orta paleolitik Müsteriyen karakterin devam ettiğini gösteriyor. Bunların yanında birinci mağarada bulunan üçgen yongalara benzer, işlenmemiş tipler kanal mağarasında da çıkmıştır. Bu üçgen uçların vurma yüzlerinin hazırlanmamış olduğu müşahade edilmiştir. Tortois kor tekniğinin bu lâm kültüründe mevcut olduğunu gösteren yongalar vardır. Bunların alt kattan karışmış olması da mümkündür. Mağaracık mağaralarında da şimdiye kadar tesbit edilen orta paleolitik kültürlerin tam manası

24 Lalanne ve Bouysonie, 1946 Sa. 81 Tablo 52 Şekil 1 - 9. Laoussel Orinyasiyeninde görülen dik kazıyıcılardan bazıları hacim itibarı ile kanal mağarasındakilerden büyüktür.

25 Garrod, 1954. Sa. 163 Şekil 2. No. 1 - 2 sayfa 163 şekil 3 No. 12, 13 Garrod bu kültürleri sadece Orinyasiyen demektedir.

26 Howell, 1959. Sa. 60 Şekil 29 No. 12 - 17. Sa. 61 Şekil 30 No. 14 - 17. Howell'in üst paleolitik 3 ve 4 ü Orta doğunun Orta Orinyasiyenine tekabül eder.

27 Rust, 1950. Tablo 83 No. 12 Bu örnek Orta Orinyasiyen'e aittir. Tablo 89 No. 1, 2, 5 ise Aftatien kültürüne aittir.

28 Şenyürek ve Bostancı, 1958. Sa. 174 de Roclair'lere ait izahata bak. Birinci mağarada bulunan 32 adet Roclair'in bir kenarı işlenmiştir. Kanal mağarasında bulunanlarla benzerlik gösterirler.

ile yonga kültürü olduğunu biliyoruz²⁹. Bölgede ilk defa bol malzeme veren bir lâm kültürü merkezine tesadüf edilmiştir.

Lâmlar ve yongalar üzerinde bec-de-flûte bürün 23 adettir. Kısa ve uzun lâmlar üzerinde bec-de-flûte bürünlerinin güzel örnekleri bulunmuştur. Bu bürünlerin bazılarının diğer ucunda kazıyıcı bulunmaktadırlar. (Tablo I Şekil 8) Tablo IV. Şekil 8, 9, 15) Yongalar üzerine yapılan bec-de-flûte yani "orta bürünleri" de karakteristiktir. Bu yongaların bir ucuna kazıyıcı diğer ucunda bürün yapılmış örnekler vardır. Tablo I Şekil 6 bu tip bürünler için güzel bir örnek teşkil eder. Diğer örnekler tablo IV şekil 2, 8, 9, 15 de gösterilmiştir. Bir tarafı kazıyıcı ve bir taraf orta bürünü (bec-de-flûte) yapılmış alet Jobrud mağarasında orta Aurignacien de bulunmuştur³⁰. Bu alet kanal mağarası örnekleri ile benzerlik gösterir. (Tablo I Şekil 6) kanal mağarasında orta bürünleri aynı zamanda küçük büyük bloklara da yapılmıştır. Bu aletlerden bazılarında bürünün bir yüzü işlenerek meydana getirilmiş bir yüzüde Sadedir, yani işleme görülmez. Bu tiplere daha az rastlanır. Hem kazıyıcı ve hemde bec-de-flûte bürünü ihtiva eden yalnız 4 alet bulunmuştur. Bec-de flûte bürünlerin en büyüğü 65 mm. uzunlukta bir yongaya yapılmıştır. Tablo IV şekil 2 Diğerleri orta boyda ve kazıyıcılar üzerinde yapılan bec-de-flûte bürünler 54 mm. ile 33 mm. arasında değişir.

Lâmlar ve yongalar üzerine yapılmış kenar (Angle) bürünleri 62 adettir. Bu bürünlerin 58 zi lâmlar üzerine ve 4 ü de yongalar üzerine yapılmıştır. Kenar bürünleri, diğer bürünlere nazaran daha fazladır. Çok çeşitli örneklerine tesadüf edilmiştir. Kenar bürünlerine ait bir kaç örnekte tablo IV. No 3, 5, 6, 7 de gösterilmiştir. En büyük kenar bürünü 68 mm. uzunluğunda bir lâma yapılmıştır. Diğerleri orta büyüklükte lâmlara yapılmışlardır. Tablo IV No, 3, 58 mm. uzunluğunda ve 34 mm. genişliğinde bir yongadır. Vurma yüzünden bir kısmı kopartılarak kenar (angle) bürünü yapılmıştır. Tablo IV no 5 tipik bir kenar bürünüdür. Bu bürün 46 mm. uzunlukta ve 27 mm genişliğindedir, kalın bir yonga üzerine yapılmıştır. Tablo IV 6 ve 7 nolu kenar bürünleri lâmlar üzerine yapılmışlardır. No 7 tipik bir kenar bürünüdür.

²⁹ Şenyürek ve Bostancı, 1958. Sa. 171 - 210.

³⁰ Şenyürek ve Bostancı, 1958. Sa. 147 - 169.

Şenyürek, 1959. Sa. 10 - 44.

³¹ Rost, 1950. Tablo 84 No. 4 Aynı tabloda orta bürünlere ait örneklerde vardır. Bunlar yongalara yapılmış bürünlerdir.

rünüdür. Önce lâmin uc kısmı yanlamasına işlenmiş ve sonra bir kenardan koparılan yonga ile güzel bir kenar bürünü meydana getirilmiştir. Arkası kütlendirilmiş lâmlar üzerinde de kenar bürünlerine tesadüf edilmiştir. Bunlardan başka küçük blok çakmak taşlarına ve şekilsiz parçalar üzerinde kenar bürünleri yapılmıştır. Tablo IV ve 6 nolu kenar bürünü 45 mm. uzunlukta ve 19 mm. genişliktedir. Aynı tabloda 7 Nolu kenar bürünü 50 mm. uzun 17 mm. genişliktedir.

Polihidrik bürünler (polyhedric burin) sekiz adettir. Bu aletlerin en güzelleri küçük kalın çakmak taşı parçalarına yapılmıştır. Bunlardan iki örnek tablo IV de 4 ve 10 numara ile gösterilmişlerdir. Dört numara ile gösterilen aletin bir ucunda polihidrik bürün bir ucunda kazıyıcı yapılmıştır. Polihidrik bürünün iki yüzünde parmakla kavranabilecek sathlar mevcuttur. On numara ile gösterilen polihidrik büründe aynı özelliği gösterir. Tablo IV de 4 nolu polihidrik bürün 42 mm. uzunlukta ve 22 mm. genişlikte 10 mm. kalınlıktadır. Aynı tabloda örnek olarak gösterilen polihidrik bürün ise 40 mm. uzunlukta ve 14 mm. genişlikte 10 mm. kalınlıktadır. Tablo IV de Numara I ile gösterilen polihidrik bürün de bir kalın lām üzerine yapılmıştır. Bu aletin uzunluğu 59 mm. genişliği 17 mm. ve kalınlığı ise 11 mm. dir. Bu tip polihidrik bürünlere Beldibinde de tesadüf edilmiştir. Yalnız Beldibi'ndekiler daha küçüktür. Kazalar devam ederse bu aletlerin daha da güzelleri bulunabilir. Polihidrik bürünler Mount Carmel Mağaralarında bulunan örneklerine çok benzemektedir. Bu örnekler hem alt ve hem de orta Orinyasyende bulunur.

Yassı Bürünler: Yassı burinler kanal mağarasında pek nadirdir. Ancak bir adet bulunmuştur ve bu alet o kadar tipik değildir. Tipik olmayan bürünler de vardır. Bu bürünler çeşitli sileks parçaları üzerine yapılmışlardır ve kullandıklarına dair befitler yoktur. Bu sebeple tipik değildir.

Çift tarafta yapılmış bürünler: İki taraflı bürünler pek nadirdir ve yalnız bir adet bulunmuştur.

Destere: Destere vasfını taşıyan bir alet vardır ve fakat o kadar tipik değildirler.

Arkası Kütlendirilmiş chatelperron tip bıçaklar: Bunlar hakiki chatelperron tiplerinden farklıdır. Yongalara ve kalın lâmlara yapılmış olan bu aletler arkası işlenmiş (backed blades) üst Orinyasyen (gravettien)

uçlarına da hiç benzemezler. Bu aletlerin bir tarafı kalın ve bir yüzü incedir. Kalın olan kısmında diklemesine yongalar kopartılarak kütlendirilmiştir. Bu aletler Mount Carmel mağaralarında alt orinyasiyende bulunmuştur. Garrod bu aletlerin chatelperron tiplerinden farklı olduklarına da işaret etmiştir. Tablo II. No 1, 2, 3 ile gösterilen bu aletler mutlaka üst palçolitiğin eski devirlerine aittir. Bu enteresan aletlerin bazılarında bürün de yapılmıştır. Bu aletlerin boyları 55 ile 67 mm. arasında değişir. Tablo II de bir nolu aletin boyu 61 mm. genişliği 22 mm. ve kalınlığı kütlendirilmiş kenar üzerinde 12 mm. dir. Aynı tabloda 2 nolu örnek 55 mm. uzunlukta ve 19 mm. genişlikte, 11 mm. kalınlıktadır. Üç numaralı alet 67 mm uzunlukta 10 mm. genişlikte ve 18 mm. kalınlıktadır. Bunlardan daha geniş olanları da vardır. Teknik itibarı ile yukardaki aletlere benzeyen üç alet daha bulunmuştur. Bunlardan bir tanesinin ucunda hafif işleme vardır ve lâmin arka kısmı da kütlendirilmiştir. Bu alet üst Orinyasiyenin backed blades'lerini hatırlatmaktadır.

Chatelperron uçlar: Bu uçlar avrupa orinyasiyeninde bulunanlarına tam manası ile benzememekle beraber, teknik bakımından aynı fikri telkin etmektedirler.

Font-Yves Uçlar: Font Yves uçlardan sekiz adet bulunmuştur. Bu uçlar ince lâmlar üzerine yapılmışlardır.

Büyükükleri 67 mm. ile 30 mm. arasında değişmektedir. Bu uçların yalnız uç kısımlarında her iki taraftan işlendikleri görülür. Bazı numunelerde ise işleme yalnız bir taraftadır. Font Yves uçlara ait örnekler Tablo II de Numara 8, 12 - 18 ile gösterilmiştir. Font Yves uçlara ait örnekler Jabrud mağarasında Orta Orinyasiyende görülür. Mount Carmel'de Orta Orinyasiyen'de bulunmuştur.³¹ Garrod 1937 Sa. 47 - 48. Garrod'a (1954) göre bu aletler özel bir teknikle elde ediliyorlardı. Çekiçle, vurma yüz arasında, başka bir alet yerleştiriliyordu. Böylece elde edilen lâmlar 90 mm. kadar uzunluğunda olabilir.

İşlenmiş lâm uçlar: İşlenmiş lâm uçlar 13 adettir. Bunlar muhtelif büyüklükte olup uçları sivri lâmlardır. Bu lâmların en büyüğü 89 mm. dir. İşlenmiş lâm uçlardan bir örnek Tablo II Şekil 4 de gösterilmiştir. Bu alet kırılmıştır ve 57 mm. boyundadır aletin yan tarafında ve uçlarında işleme görülür.

31 Garrod, 1937. Sa. 47 - 48.

İşlenmiş Yonga uçlar: İşlenmiş yonga uçlar beş adettir ve bunlar ince yongalardır. Bu yongalar orta paleolitik anane ile yapılmışlardır. Yani tortois korlardan elde edilmişlerdir. Bu örnekler için bir misal Tablo III, Şekil 4, 10 da gösterilmiştir. Bu yongaların vurma yüzleri işlenmemiştir.

İşlenmemiş lâmlar: Bu tip lâmların sayısı 977 olmasındanda anlaşılıyorki kültürün çoğunluğunu lâmlar teşkil etmektedir. Lâmlar muhtelif büyüklükte olup Şimdiye kadar bulunan en uzun lâm 86 mm. dir. Diğerleri orta büyüklükte ve en küçüğünde 31 mm. uzunluğundadır.

İşlenmemiş Yongalar: Yongalar bu kültürün orta paleolitik ananeye sahip olduğunu gösteriyor. Yongaların büyüklükleri Bölgede merdivenli mağarada (birinci mağara) bulunan Lovallois yongalarına benzemektedir. Yani bunlar tortois korlardan elde edilmişlerdir. Bu yongalara ait örnekler tablo III, Şekil 5, 6, 11 de gösterilmiştir. Bulunan yongaların vurma yüzleri işlenmemiştir. İşlenmemiş yongaların sayısının 131 olması da gösteriyorki orta doğuda üst paleolitik kültürlerde yonga tekniğinin fazla tatbik edildiği bir hakikattir. Durum Karain Orinyasiyeninde de aynıdır³².

Çekirdekler: Kanal mağarası önündeki depoziit henüz tamamiyle kazılmamıştır. Diğer aletlere nisbetle çekirdeklerinde sayısı yüksek sayılır. Muhtelif şekiller gösteren çekirdeklerin adedi 59 dur. Çekirdeklerin hepside lâmların koparıldığını göstermektedir. Yongaların çıkarıldığı çekirdeklere tesadüf edildiyse de tipik tortois korlara rastlanmamıştır. Çekirdeklerin bazıları bir ve pek azında iki platform görülür. Büyük bir ekseriyet şekilsiz çekirdeklerdir. Çekirdeklerin bir kısmı, bu kültürün sahiplerinin çakalları kullanarak yongaları elde ettiklerini göstermektedir.

Az işlenmiş lâmlar: Az işlenmiş lâmların adedi 15 dir. İşleme lâmların çok defa yan taraflarında görülmektedir. Tablo II Şekil 5, 6. Bazı lâmlarda işleme uç kısmına yakın yerlerde bazen tek ve bazan çift tarafta bulunmaktadır. Tablo II, Şekil 5 de olduğu gibi.

Levalvazo Yongalar: Levalvazo Yongalar yalnız altı adettir. Bunlar ince yongalar olup vurma yüzleri sade ve işlenmiş olanları da vardır. Vurma yüzlerinde görülen işleme korların hazırlanmış olduğunu gösterir. Bir yonga ucun yan tarafı çok keskindir ve ucuda pek sivridir. Yon-

32 Kökten, 1963, Sa. 81 Tablo 8 a; Sa. 82 Tablo 8 b.

ganın sol tarafında devamlı sürtme ile bir oluk meydana gelmiştir. Bu yonga muhtemelen kemik aletleri inceltmek ve cilâlamak gibi vazifelerde kullanılıyordu. Levalvazo yongalar merdivenli mağarada (Birinci mağara) orinyasiyen diye isimlendirdiğimiz tabakalarında çıkmıştır. Merdivenli mağarada bulunan üst paleolitikle, kanal mağarası üst paleolitik kültürü mukayese edilirse münasebetin bulunduğu görülür. Kanal mağarasında yongalar orta paleolitik devri temsil etmektedir. Kanal mağarasında Orinyasiyen altında orta paleolitik mevcuttur. Bu durum ilerdeki kazılarla aydınlanacaktır.

Kanal Mağarası Orinyasiyeni ile Merdivenli Mağara Orinyasiyeni Arasında Görülen münasebetler

Merdivenli mağara (birinci mağara) da ikinci ve üçüncü kültür tabakaları orinyasiyen kültürü ihtiva etmektedir. Lâmlar, uzun Orinyasiyen uçları, uç kazıyıcılar, yuvarlak, dik ve burunlu kazıyıcılar, çeşitli bürünler merdivenli mağaranın üst paleolitik orinyasiyen kültürünü karakterize etmektedir. Bu kültürde kemik aletlerde elde edilmiştir. Son olarak 1966 Eylülünde yaptığım kazıda fevkalâde güzel bir orinyasiyen iğneside ele geçirilmiştir. Yeni buluntular arasında kenar bürünleri (Angle burin) ile palihidrik bürünlerde toplanmıştır. Büyük lâm kazıyıcılar nadirdir. Son kazılarda çıkan büyük bir lâm'a uç kazıyıcı yapılmış isede tam bitirilmemiştir. Bu kültürde beç-deflûte bürünler de vardır. Şimdiye kadar yapılan kazılarda çıkan aletlerin, Filistin orta orinyasiyeni ile mukayese edilebileceklerini ve bu kültürün muhtemelen Würm I ile Würm II arasına isabet ettiğini ileri sürmüş bulunuyoruz. Mamafih merdivenli mağarada bulunan aletler tam manası ile orta doğu orinyasiyenini karakterize ettiğide açık değildi, çünkü bulunan aletler yeterli görülüyordu. O zaman etrafta yaptığımız araştırmalarda, bize teyit edecek sonuçlar vermemişti. Böylece elimizde tam bir mukayese malzemesi yoktu. Şimdi kanal mağarasının meydana çıkması ile bu durum daha çok vuzuha kavuşmuş bulunmaktadır.

Kanal mağarasında henüz nihai sonuç elde edilmiş değildir. Fakat merdivenli mağaranın orinyasiyeni ile karşılaştırmak imkânını vermektedir. Merdivenli mağarada bulunan orinyasiyen kültürde levalloizo-müsteriyen tesir daha hakim bir unsur olarak görülmektedir.

Bu sebeple merdivenli mağara orinyasiyeni zaman ve devir itibarı ile kanal mağarası orinyasiyeninden daha eskimidir? Fakat ilerde yapacağımız kazıda, Kanal mağarasının alt katları hakkında yeni görüşler ileri sürülmesine yardım edecek malzeme çıkabilir. Bu ihtimal mahfuz kalmak şartı ile, hali hazır malzemedен elde edilen neticeler, bölgede alt, Orta orinyasiyen insanlarının yaşamış olduğunu göstermektedir. Kanal Mağarasında bulunan Font Yves uçlar orta doğunun orta orinyasiyeninde çıkmıştır. Fakat merdivenli mağarada bu aletlere tesadüf edilmemiştir. Merdivenli mağarada bir adet yuvarlak kazıyıcı (raund scraper) çıktığı halde, Kanal mağarasında bu aletler pek boldur, ve Filistin Orta orinyasiyenine bu bakımdan da yaklaşmaktadır. Jabrut mağarasının orta orinyasiyeninde de bu aletler boldur. Dik kazıyıcılar (steep scrapers) ve burun kazıyıcılar (nase scrapers) orta orinyasiyeni karakterize etmektedir fakat bunlar kanal mağarasında ve merdivenli mağarada pek nadirdir. Bunun tesadüfi olup olmadığını ilerdeki kazılar gösterecektir.

Kanal mağarasında bulunan arkası kütlendirilmiş chatelperron tip aletler merdivenli mağara orinyasiyeninde yoktur. Burinler mukayese edilecek olursa yine iki orinyasiyen arasında bir fark görülür. Kanal mağarasında bürünler daha ziyade lâmlara yapılmıştır. halbuki merdivenli mağarada orinyasiyen seviyelerde çıkan bürünler daha ziyade yongalara ve blok silek parçaları üzerine yapıldıkları görülür. Üçgen şeklidенki yonga uçların vurma yüzlerinin kenarlarına kenar (Angle burin) bürünleri ile bec-de-flûte (orta bürünü) bürünlerin yapıldıkları müşahede edilmiştir. Merdivenli mağaranın üst Levalvazo-Musteriyen kültüründe de orta bürünlere (bec-de-flûte) tesadüf edilmiştir. Bu özellik dikkate alınrsa bec-de-flûte bürün tekniğinin merdivenli mağarada orta paleolitik menşeli olduğu söylenebilir.

Kanal mağarasında çıkan aletler stratigrafik, morfolojik karakterlerine göre yaşlandırılmıştır. Orta orinyasiyen özellikleri taşıyan aletlere daha fazla tesadüf edilmiştir. Bu neticeyi yeni kazıların ışığı altında ilerde daha kesin bir şekilde ifade etmek mümkün olacağı kanaatindeyim. Bazı araştırmacılar Leakey gibi orta orinyasiyene sadece orinyasiyen demektedir. Çünkü üst orinyasiyene gravettiyen ve alt orinyasiyene de chatelperroniyen denmektedir. Orta doğuda esasen orinyasiyen kültürleri henüz kesinlikle sınıflandırılmış değildir. Bu özellik bölgeyi

farkların henüz tam olarak anlaşılmamış olmasından ileri gelmektedir. Şimdiye kadar orta doğuda bilinen orinyasiyen kültürleri arasında yakın rabitaların kurulması stratigrafi ve morfolojik farkların bu kültürlerde fazla olması ile izah edilmelidir.

Aynı problem batı Avrupa üst paleolitik kültürleri içinde mevcuttur. Perigordion I müsteriyen tradisyonlu bir kültürdür ve muhtelif seviyeler göstermektedir. Diğer taraftan Orinyasiyen "O" dan V e kadar muhtelif seviyeler arz etmekte ve perigordiniyenden farklı bir tradisyon göstermektedir. Perigordiniyen I orinyasiyen "O" dan daha eski bir devreye ait olduğu kabul edilmektedir³³. Movius'un (1960) Fransa'da yapmış olduğu araştırmalar neticesinde göstermiş olduğu Fransada da daha üst paleolitik kültürler arasında tam bir karrelasyon mevcut değildir. Anadolu da şimdiye kadar bulunan üst paleolitik kültürler de bazı ayrılıklar sezilmekte ise de bunların arjini farklarından mı ileri geldiği henüz anlaşılmamıştır.

Anadoluda yeni üst paleolitik istasyonlar keşfedilince bu mesele de aydınlığa kavuşacak ve bu kültürlere bazı yeni isimler vermek mecburiyetinde kalınacağı muhakkaktır. Çünkü üst paleolitik çeşitli safhalarına ait olan kültürlerin aynı arjini olduklarını kabul etmek o toplulukların farklı ekonomilerini inkâr etmiş olmak demektir. Toplumlarda ekonomik farklar kültürlerde teknik farkları gerektirmektedir. Teknikler arasında görülen devamlıkta ekonomi sistemlerindeki değişmelerin fazla olmadığını gösterir.

Bu esaslar çerçevesi içinde karain ile kanal mağarası orinyasiyeni arasında bir mukayese yapılacak olursa bazı yakınlıkların müşahede edildiği görülür. Karainde bulunan orinyasiyen I de görülen yanlamasına işlenmiş bir ucun benzeri (Kökten 1963, Tablo 8 a) Kanal mağarası orinyasiyeninde çıkmıştır³⁴. (Tablo II şekil 10) Bu uçlar chatelperron tiplerinden farklıdır. Karain orinyasiyen I de yonga uçlar bulunmaktadır bu da orta paleolitik Müsteriyen tradisyonunun devamını göstermektedir. Kanal mağarasında da yonga uçlar mevcuttur fakat arjini daha ziyade Levalvazo-Müsteriyen tradisyonlu bir ananeye bağlanabilir. Yongalar daha ziyade ince ve yassıdırlar. Karainde uç kazıyıcılarla, yuvarlak, dik kazıyıcılardan ve bütün çeşitlerinden bahsedilmemektedir. Bu sebeble daha fazla Kanal mağarası ile mukayese

33 Movius, 1960. Sa. 357,

34 Kökten, 1963. Sa. 81 Tablo 8 a.

edilememektedir. Filistin alt orinyasiyeninde bulunan Emireh uçları ne karain de ve nede kanal mağarasında henüz çıkmamıştır³⁵. Yalnız Bel-dibinde en alt katta bir adet Emireh ucu çıkmıştır³⁶. Bu uç orta doğuda Garrod'a göre alt orinyasiyeni karakterize etmektedir. Merdivenli mağara orinyasiyeninde de Emireh uçlarına tesadüf edilmemiştir. Her halde farklı bir seviye veya kültürü göstermiş olmasından ileri gelmektedir. Howell (1959) Emireh uçlarını ihtiva eden orta doğu üst paleolitik kültürlerine üst paleolitik I demektedir³⁷. Orta orinyasiyen karşılığı olan költürleride üst paleolitik III ve IV olarak tasnif etmiştir. Howell diğer taraftan mikro - Müsteriyeni takip eden lām kültürüne de üst paleolitik "O" demektedir. Bu tasnife göre, üst paleolitik, Avrupada olduğu gibi, orta doğuda da hahha fazla seviyelere ayrılmış bulunmaktadır fakat kanaatimce bu orta doğu için nihai bir klasifikasyon değildir. Bu tip sınıflandırmalar da gösteriyorki orta doğu üst paleolitik problemi henüz aydınlığa kavuşmamıştır.

ÖZET VE NETİCE

Kanal mağarası, Mağracık köyü çevresinde takriben sahile 300 metre mesafede ve bu günkü deniz seviyesinden yirmi metre yüksekte Helvetien kalkerleri içinde açılmış bir mağradır. Selevkeia şehri sakinlerinin limanı korumak maksadı ile açtıkları büyük kanal tarafından kesilen mağarada üst paleolitik Orinyasiyen Kültürü tespit edilmiştir. Bu kültüre ait nihayi çalışmalar henüz bitmemiş olmakla beraber kazı sonunda çıkan aletler burada eski bir üst paleolitik kültürün mevcut olduğunu meydana çıkarmıştır.

Kanal mağarası kültürüne ait aletler burada tarif edilmiş ve diğer kültürlerle olan münasebetleri araştırılmıştır. Şimdiki orta doğunun alt ve orta orinyasiyenile yaşıttığını tahmin ettiğim bir kültür, kanal mağarasının üst tabakalarında bulunmuştur. Tabana ait sonuçlar gelecek kazılarda anlaşılacak olacaktır. Kanal mağarasında yapılan kazı mağaranın ağız önündeki açık sahaya inhisar etmektedir. Esas mağara kanal tarafından yok edilmiştir. Henüz tam bir stratigrafi tesbit edilemediği için, burada sadece bulunan aletlerin morfolojik durumları

35 d'A. Waechter, 1952. Sa. 13 Şekil 1 No. 1 - 9.

36 Bostancı, 1959. Sa. 175 Şekil 2, 2 a.

37 Howell, 1959 Sa. 58; Table 27 Şekil 1, 2 Howell Orta doğuda üst paleolitik "O" da kabul etmekte ve üst paleolitikin 6 kısmında toplanabileceğini göstermektedir. Sa. 57-65.

incelenmiştir. Kanal mağarası merdivenli mağarada bulunan Orinyasiyen kültürünü teyit etmiştir bu sebeple çok önemli bir keşiftir. Bölgede devamlı bir orta paleolitik, Levalvazo - müsteriyen kültürünün bulunduğu merdivenli ve tıkalı mağaradaki buluntularla anlaşılabilir bulunmaktadır. Üst paleolitik kültürler hakkında, kanal mağarası ile merdivenli mağara (Birinci mağara) gerekli mukayeseli materyali temin etmektedir. Mağracık çevresinde Orta paleolitik adamları ile Orinyasiyen devri adamları yaşamışlardır. Bu iki dere ait malzeme arttığı halde halen fosil insanlara ait kalıntılar ele geçirilmemiştir. Mağracık çevresinde yapılan araştırmalar, her geçen gün yeni hakikatları meydana çıkarmaktadır. Prehistorik ve Paleoantropolojik yönden bu bölge önemli bir sahadır.

Kanal mağarasında meydana çıkarılan aletler 27 kısma ayrılarak incelenmiştir. Lâmlar üzerine yapılan aletler ekseriyeti teşkil etmektedir. Uç kazıyıcılar, yuvarlak, dik, iki taraflı kazıyıcılar kültürde önemli bir yer tutar. Bu aletlerden sonra bürünler kültürünün seviyesi hakkında esasları tesbite yardım etmektedir. Kanal mağarasında lâm endüstri ile beraber çıkan yonga uçlar yan kazıyıcılarda bu kültürde bir orta paleolitik tradisyonun mevcut olduğunu göstermiştir.

Bilhassa Font Yves uçlar orta doğunun Orta Orinyasiyen kültürlerinde bulunmaktadır ve kanal mağarasında da bu uçlar çıkmıştır. Yuvarlak kazıyıcılar orta paleolitik karakterini göstermektedir. İlerde yapılacak kazılar, Emirân uçların bulunmasına yardım ederse burada orta doğunun alt ve Orta orinyasiyeninin bulunduğu katılmış olacaktır.

Bölgede kanal mağarasına yakın olan Merdivenli mağarada (Birinci mağara) da Oriyansiyen kültürüne tesadüf edilmiştir ve daha ziyade orta orinyasiyene yaklaşmaktadır.

Merdivenli mağaranın Levalvazo - Müsteriyen kültürü çok zengindir ve Tıkalı mağara da bu kültürün zenginliğini teyid etmiştir. Bu kültürler Würm I bizulu ile yaşattılar. Üst paleolitik kültürler ise Würm I ve II arasında kurak bir devrede teşekkül etmiştir.

Bölgede sondaj yapılan Büyük mağarada her hangi bir paleolitik ize tesadüf edilmediği gibi alt katlarda deniz kumuda çıkmamıştır. Antakya'ya yakın Şenköy'de Levalvaziyen tip bir aletle küçük bir el baltası çopur bulunmuştur. Hatay çevresinde paleolitik insanlar en eski

taş devirlerinde yaşamış olduğu gibi Orta ve Üst paleolitik devirlerde de buraların iskân etmiş oldukları anlaşılmıştır. Bölgede henüz Üst paleolitğin son safhası ile Mezolitik kültürüne tesadüf edilmemiştir.

SUMMARY AND CONCLUSION

The Kanal (Canal) Cave, about 300 meters from the seashore in the neighbourhood of Mağracık is a cave which was opened into the Helvetian calcareous formation and now is 20 meters above the present sea level. Upper Palaeolithic Aurignacian culture has been established in the cave cut through by the population of the city of Seleucia, who with the idea of protecting their port dug this canal.

Although the final work on this culture has not yet been finished, the implements brought out by this excavation have shown that there is an old upper Palaeolithic culture present here.

The implements belonging to the culture of the Kanal Cave have been described here and their relations to other cultures have been investigated. At present I take this to be a culture that is contemporary with the Middle East Lower, Middle Aurignacian which was found in the upper levels of the Kanal Cave. The final results of the level will become known following future excavations. The excavation in the Kanal Cave at the mouth of the cave monopolized the open area in front of the cave. As a complete stratigraphy has not yet been established, only the morphological status of the implements has been examined here. The Aurignacian culture found in the Kanal Cave at the Merdivenli (Stepped) Cave was confirmed; for this reason it is a very important discovery. It is found that the tools unearthed in the Merdivenli and Tikallı Caves show that there is a continuous Middle Palaeolithic, Levallois-Mousterian culture in this area. On the subject of the Upper Palaeolithic cultures, it has been possible to obtain the necessary comparative material from the Kanal Cave and the Merdivenli Cave (the First Cave). End of the Middle Palaeolithic lived along with those of the Aurignacian period in the surroundings of Mağracık. Even though the material of these two periods increased no remains of fossil man have yet come to light. With each passing day the researches made in the environs of Mağracık bring new truths

to light. From the prehistorical and palaeanthropological view this area is an important field of research.

The implements which were obtained from the Kanal Cave were divided into 27 groups for study. The tools made on the blades were in the majority. Three scrapers, round, pointed, and double - edged scrapers hold an important place in the culture. After these tools the burins help to establish the essential regarding the level of the culture. The blade industry in the Kanal Cave along with the flakes from them and the three - Sided scrapers shows that there was a middle Palaeolithic tradition present in this culture.

Especially one finds the Font Yves points in the middle Aurignacian cultures of the Middle East and these points are present in the Kanal Cave. Round scrapers exhibit the characteristics of the Middle Palaeolithic. If Emirian points are found in the excavations of the future it will make it definite that the Lower and Middle Aurignacian of the Middle East is here.

The Aurignacian culture was accidentally found in the Merdivenli Cave (the First Cave) near the Kanal Cave in this area but it is much closer to the Middle Aurignacian.

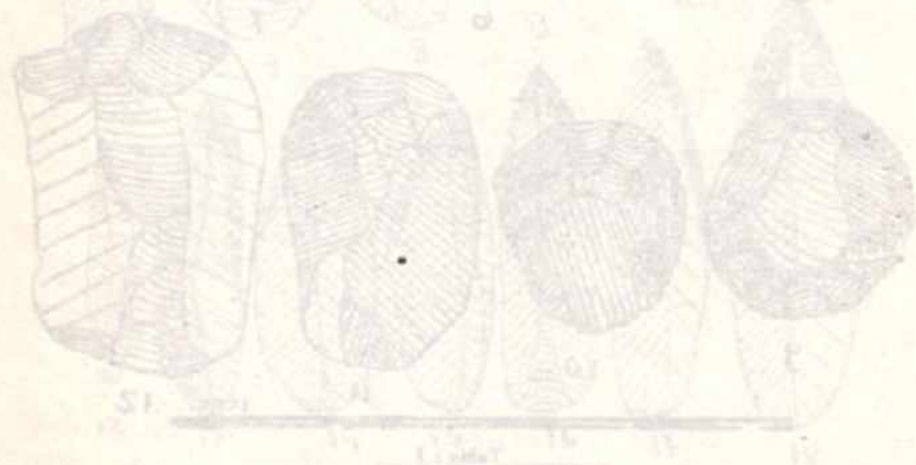
The Levalloiso - Mousterian culture of the Merdivenli Cave is very rich and the Tıkkalı Cave confirms the wealth of this culture. These cultures are contemporary with the Wurm I glacial period. However the Upper Palaeolithic cultures formed an arid period between Wurm I and II.

In the same way as no evidence of any palaeolithic was found in the sondage made in the Great Cave in the area neither was any sea sand found in the lower levels. A Levalloisian type tool of a small hand axe was found in Şenköy near Hatay. As the Palaeolithic population in the environs of the Hatay lived in the oldest Stone Age periods so it is also understood that the Middle and Upper Palaeolithic periods were occupied here. The last stages of the Upper Palaeolithic along with the Mesolithic culture has not been chanced upon in this area.

BİBLİYOGRAFYA

- Bostancı, E.** 1959. *Researches on the Mediterranean Coast of Anatolia. A New Palaeolithic Site at Beldibi Near Antalya Anatolia* vol. IV. Sa. 129 - 178
- Coon, C. S.** 1951. *Cave explorations in Iran, 1940* Muscum Monographs. Philadelphia.
- Erentöz, L. E.** 1956. *Stratigraphie des bassins néogènes de Turquie, Plus spécialement d'Anatolie Méridionale et Comparaisons avec le Domaine Méditerranéen dans son ensemble*, Ankara.
- Erol, O.** 1963 *Asi Nehri Deltasının Jeomorfolojisi ve Dördüncü zaman Deniz Akarsu şkilleri. Die Geomorphologie des Orantes-Deltas und der anschließenden Pleistozänen Strand- und Flussterrassen (Provinz Hatay Türkei)* Ankara Ünversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi yayımları sayı 148.
- Garrod, D. A. E. ve Bate D. M. A.** 1937 *The Stone Age of Mount Carmel. Excavations at the Wandy El - Mughara. Vol. I.* Oxford.
- Garrod, D. A. E.** 1954. *Excavations at the Mugharet Kebara, Mount Carmel, 1931: The Aurignacian Industries. Proceeding of the Prehistoric Society for 1954. Vol. XX. Pt. 2. Sa. 155 - 192*
- Garrod, D. A. E.** 1966 *The Middle Palaeolithic of the Near East and the problem of Mount Carmel Man. The Journal of the Roal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland Vol. 92. Part 2. Sa. 232 - 151*
- Howell, C. F.** 1959 *Upper Pleistocene Stratigraphy and Early Man in the Levant. Proceedings of the American Philosophical Society Vol 103. No 1. February. Philadelphia 6. PA.*
- Kansu, Ş. A.** 1954 *Hatay'da (Antakya) bulunan üst Aşöleen (Micoque) ve Niğde-Neuşehir çevrelerinde toplanan Levalloisien aletler hakkında bir not. A Note on Implements of Upper Acheulian (Micoquian) type from Hatay and Artifacts of Levalloisian type from the Niğde-Neuşehir region, Belleten, Vol IX. No. 34 Sa. 293 - 298*
- Kökten, İ. K.** 1953. *Die Stellung von Karain innerhalb der Türkischen Vorgeschichte. Anatolia. Vol. VII. Sa. 59 - 86*

- Lalanne, J. G. ve Bouyssonie J.** 1964. *Le Gisement Paleolithique de Laussel*. L'Anthropologie, Tome 50. No. 3 - 4 Sa. 65 - 116
- Movius, H. L.** 1960. *Radiocarbon Dates and Upper Palaeolithic Archaeology in Central and Western Europe*. Current Anthropology Vol I No. 5 - 6 Sa. 355 - 391
- Rust, A.** 1950. *Die Höhlenfunde von Jabrud*. (Syrien) Neumünster Da. 1 - 154
- Şenyürek, M. ve Bostancı, E.** 1956 *The excavations a cave near the village of Mağracık in the Vilâyet of the Hatay*. Anatolia, Vol. I, Sa. 81 - 83
- Şenyürek, M. ve Bostancı E.** 1958 *Hatay Vilâyetinde Prehistorya araştırmaları. Prehistoric researches in the Hatay Province*. Belleten Vol. XXII. No. 86. 90. 145 - 167
- Şenyürek, M. ve Bostancı, E.** 1958. *Hatay vilâyetinin Paleolitik kültürleri. The Paleolithic Cultures of the Hatay Province*. Belleten, cilt. XXII. sayı 86 sa. 171 - 210
- Şenyürek, M.** 1959 *Tıkalı mağaranın paleolitik Endüstrisine dair bir not. A note on the Paleolithic Industry of the plugged Cave*. Belleten, cilt. XXIII. sayı 89 Sa. 9 - 44
- d'A. Waechter** , 1952 *The Excavation of Jabrud and its Relation to the Prehistory of Palestine and Syria*. University of London. Institute of Archacology Eighth Annual Report Sa. 10 - 28

Şenyürek, M. ve Bostancı, E. 1958. Hatay vilâyetinin Paleolitik kültürleri. The Paleolithic Cultures of the Hatay Province. Belleten, cilt. XXII. sayı 86 sa. 171 - 210

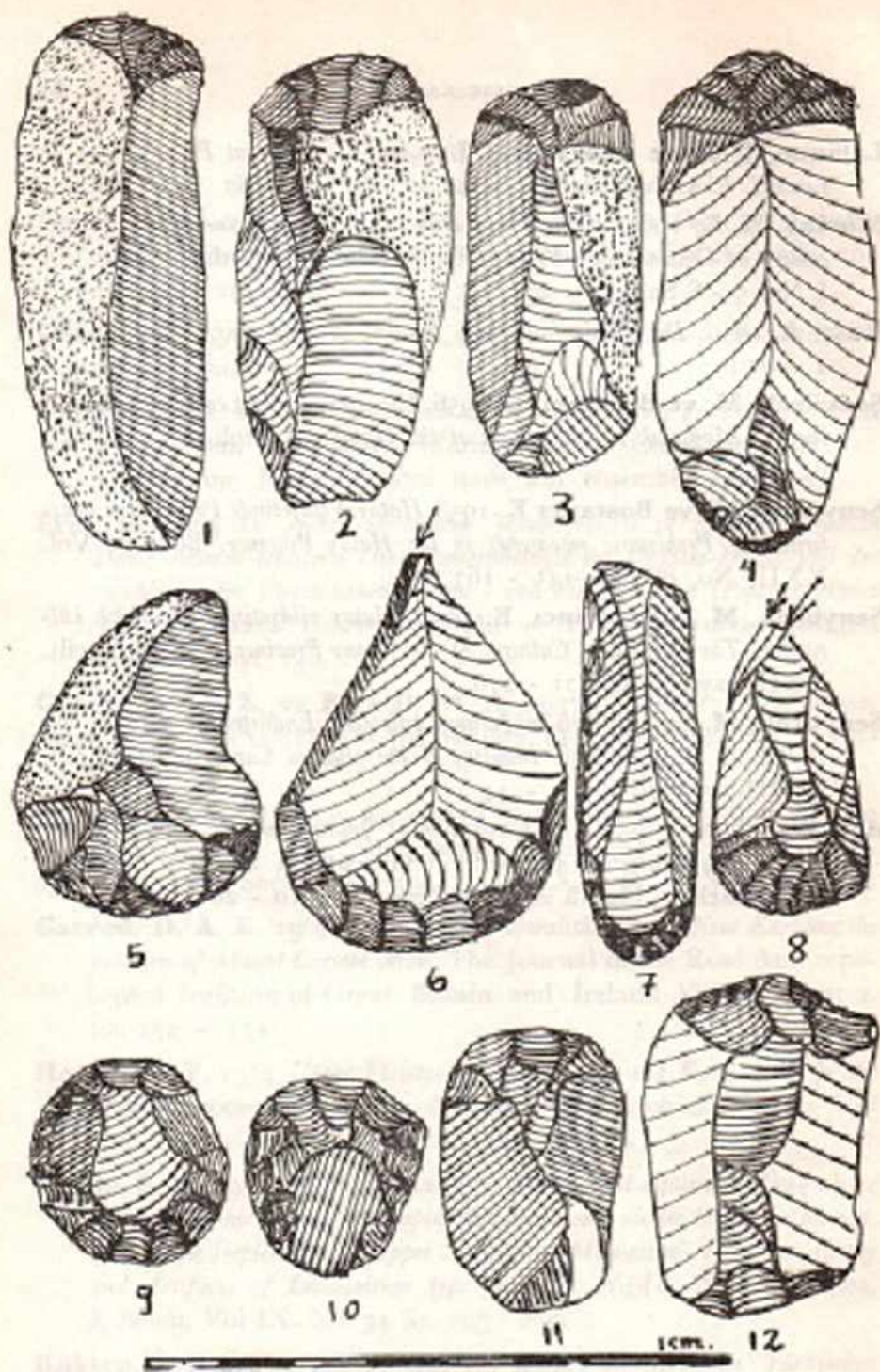
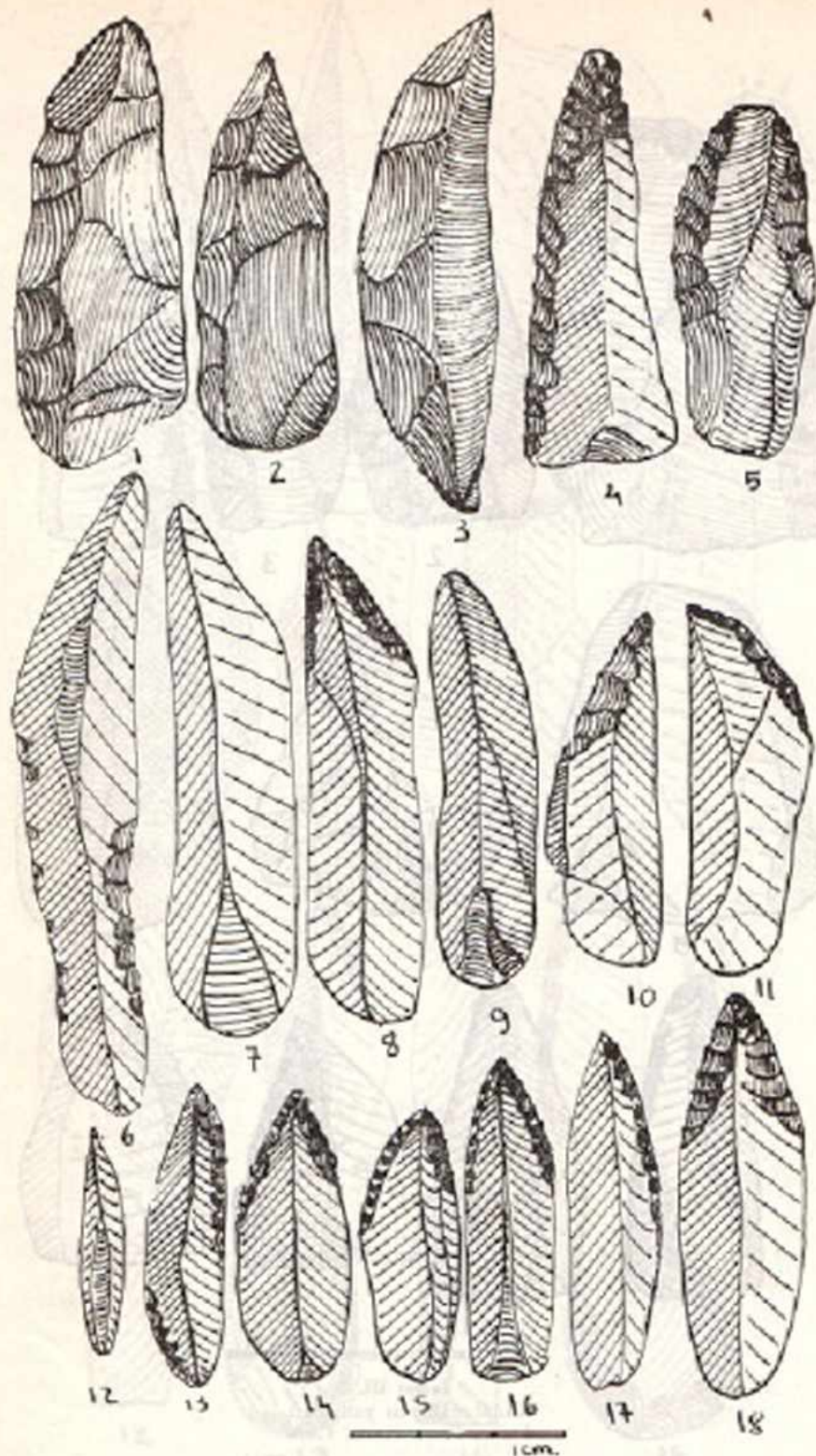

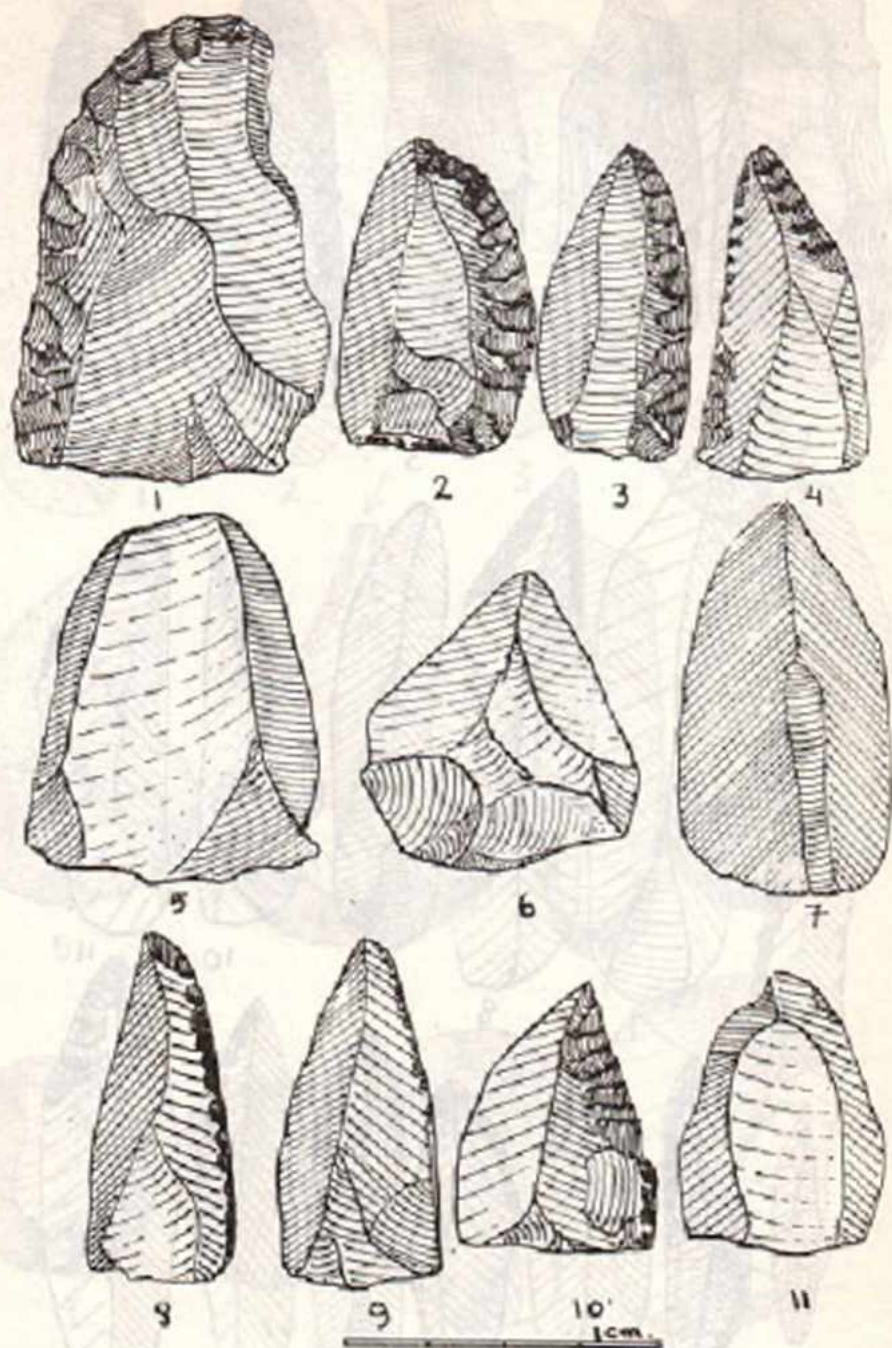
Table: I.

Kanal Mağarasında bulunan
 Uç kazıyıcılar ve yuvarlak kazıyıcılar
 End Scrapers and Round Scrapers from Kanal Cave

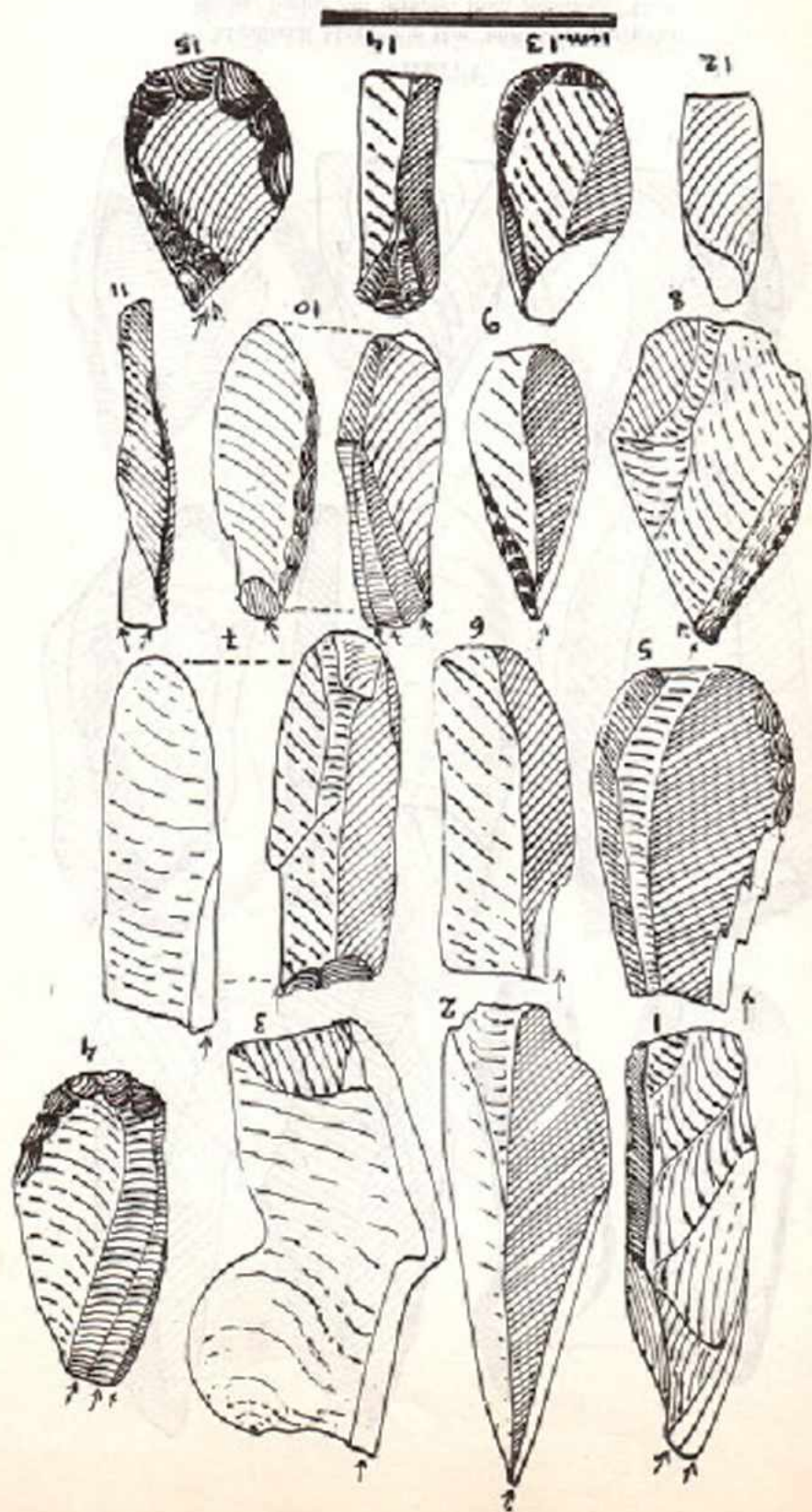

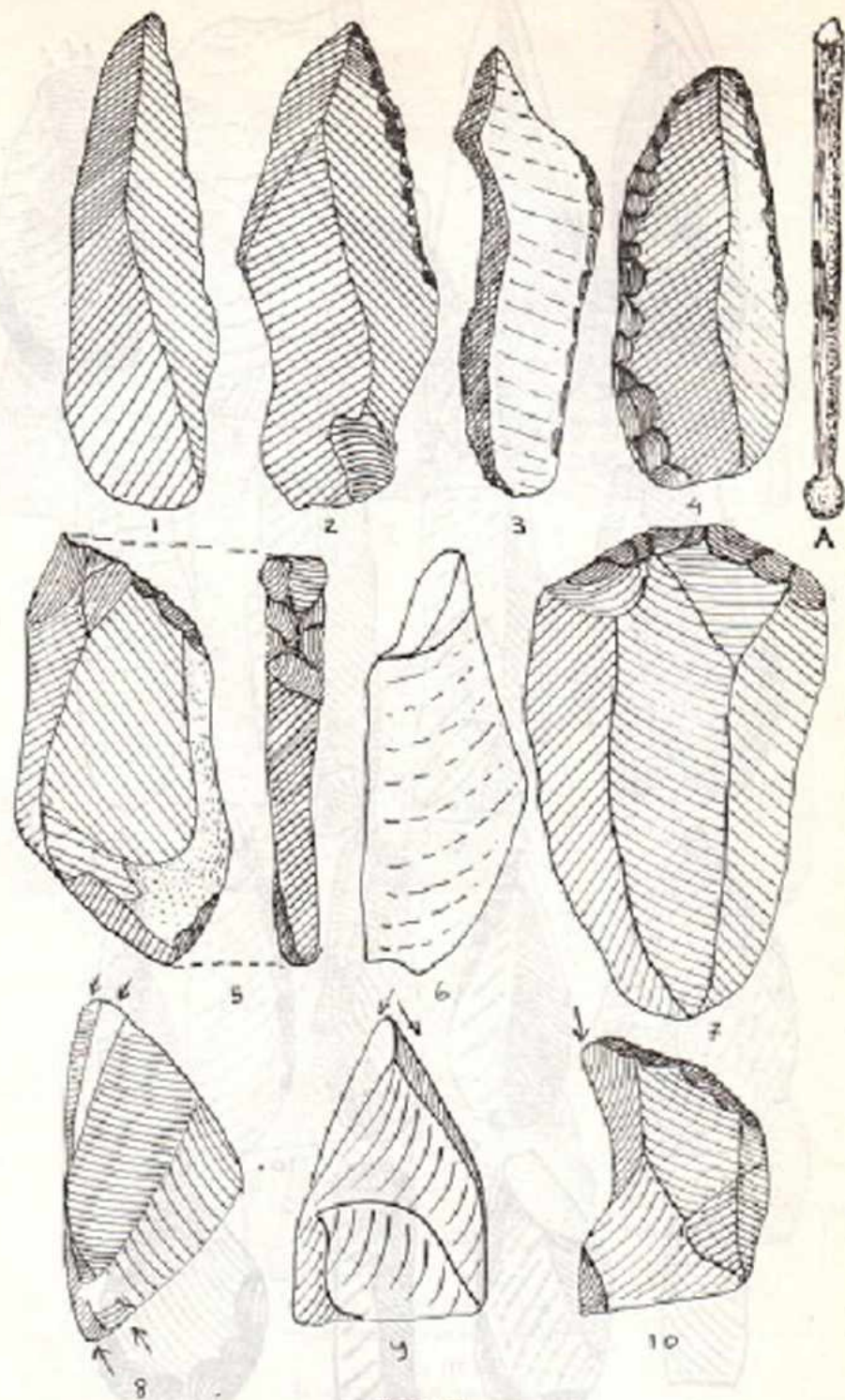
Tablo II.

Kanal Magarası Jamları
Blades from Kanal Cave

Tablo III,
 Kanlı mağarası yangıları
 Flakes From Kanlı Cave

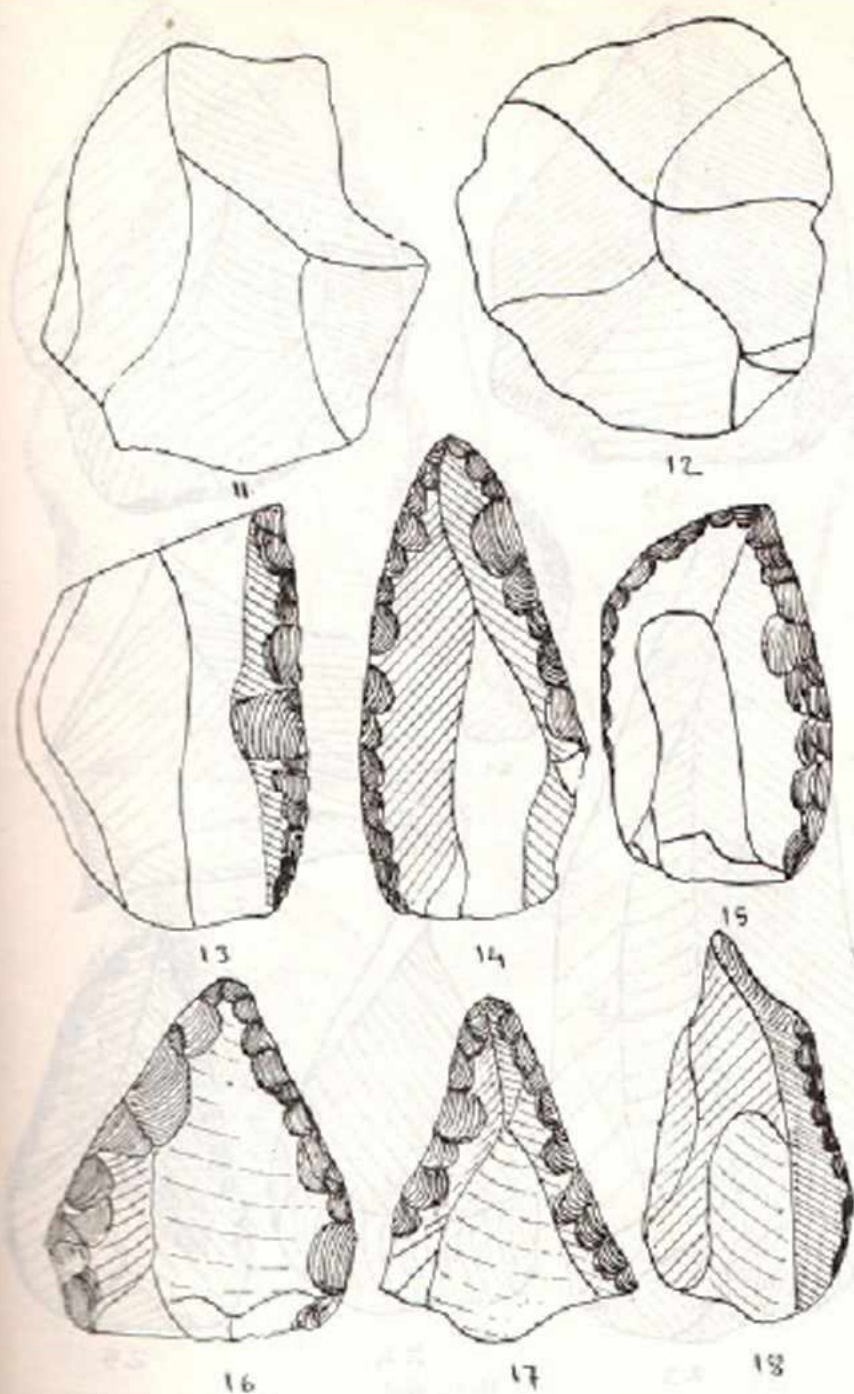

Tablo : V.

Merdivenli Magaranın lâm, bürün ve kazıyıcıları
 Blades, Burins and Scrapers from Merdivenli Cave

Tablo : VI.

Merdivenli Mağara Levalvazo-Moustcriyen aletleri
 Levalloiso-Mousterian Tools from Merdivenli Cave

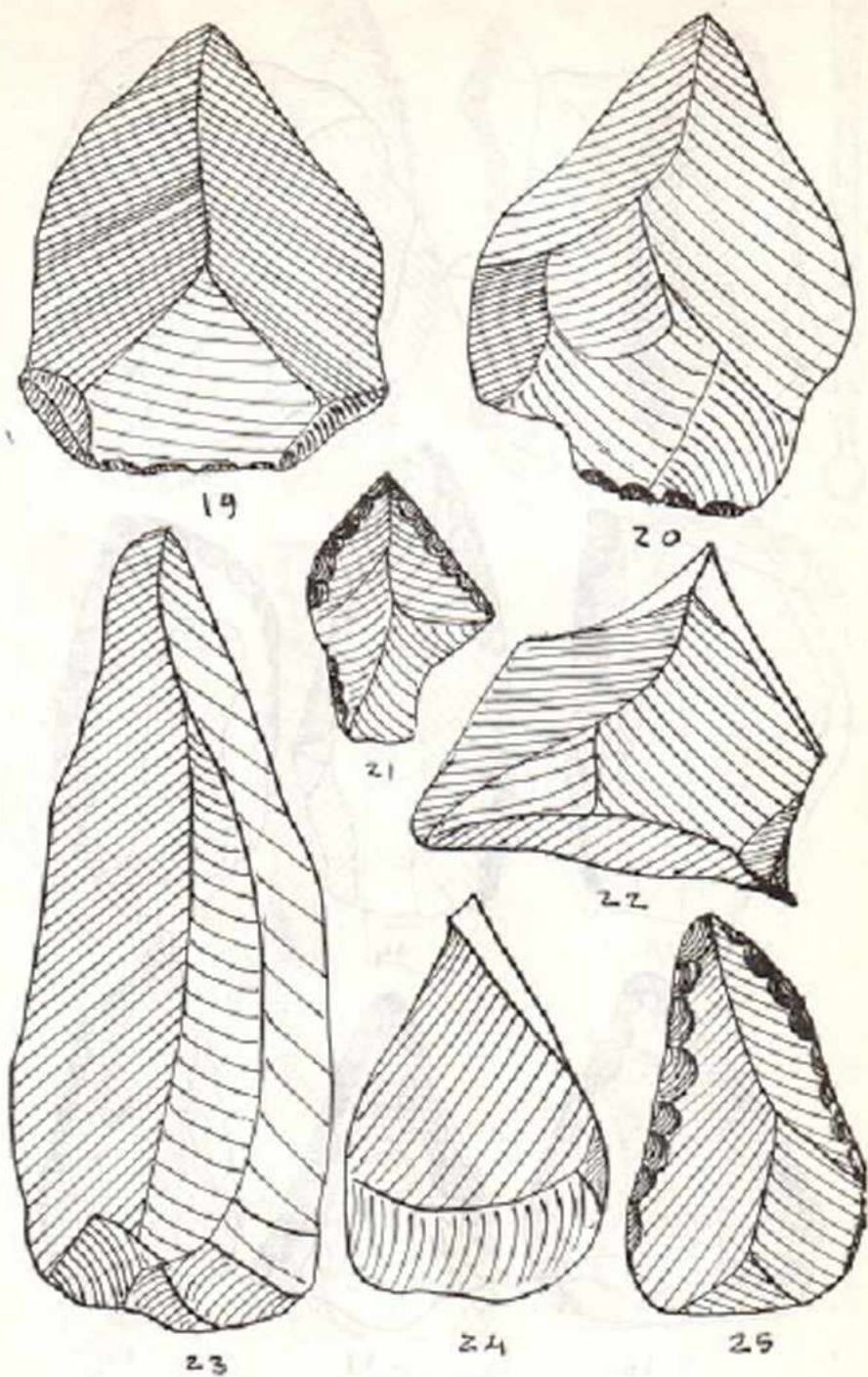
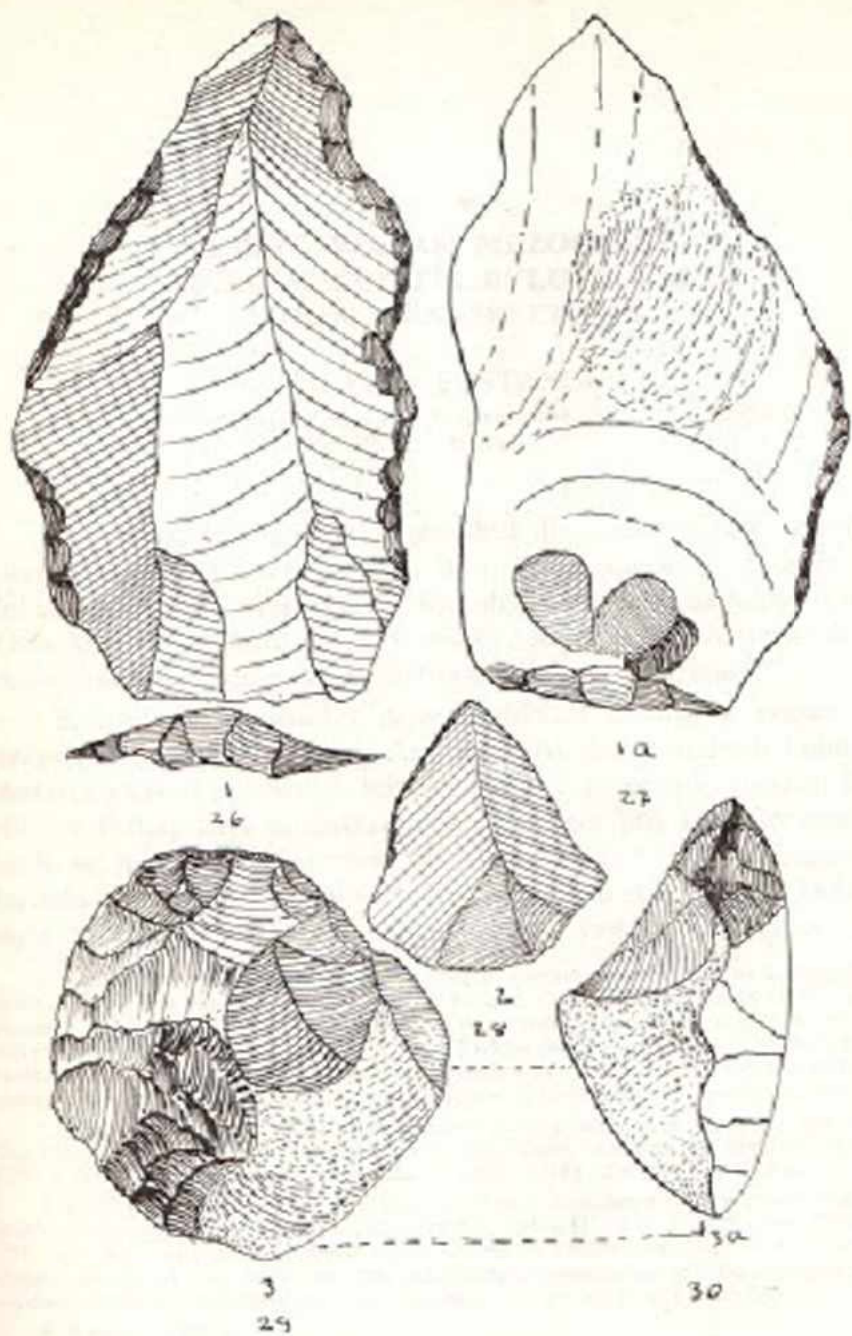

Table : VII.

Merdivenli Mağaranın Levalvozo Musteriyen aletleri
 Levallois-Mousterian Tools from Merdivenli Cave

Tablo : VIII.

Şenköy Aletleri (Antakya)
Tools from Şenköy (Antakya)